

UPPSALA
UNIVERSITET

Malla, privat och offentligt

En litteratursociologisk analys av Malla Silfverstolpes roll i
romantikens Uppsala

Beatrice Falk

Ämne: Litteraturvetenskap

Nivå: Magister

Poäng: 30 hp

Ventilerad: VT 2019

Handledare: Otto Fischer

Examinator: Margaretha Fahlgren

Litteraturvetenskapliga institutionen

Uppsatser inom litteraturvetenskap

Innehåll

Inledning	3
Teori och metod	3
Material och tidigare forskning	6
Att forma ett fält	8
Märkvärdiga Malla	11
Salongens betydelse	14
Malla som värdinna	17
Fredag	19
Materiell kultur i salongen	19
Proceduren	22
Kvinnor och män	26
Familjedynamik och erotik — Mallas män	32
Malla och moderskap	34
Melankoli och geni	37
Fosforisten	38
Reseda	41
Relationsanalys	47
Kvinnlig vänskap	49
Barndomsvänner	49
Fru Geijer	50
Kreativa Kvinnor	52
<i>Habitus</i> möter <i>habitus</i> — Analys	54
Slutsatser	57
Källförteckning	60

Inledning

Under 1800-talets första hälft blomstrade romantiken i Uppsala. Flera av våra framstående författare; Geijer, Atterbom och Almquist för att nämna några, var verksamma i universitetsstaden, och rörde sig i samma kretsar. En medelpunkt för många av den svenska romantikens främsta författare var Malla Silfverstolpes Uppsaliensiska hem, där hon under långa perioder "höll fredag", det vill säga litterär salong, för en utvald skara.¹ Mallas position som ekonomiskt självständig änka, och värdinna i salongen gav henne en unik ställning att utforska och utmana för tiden konventionell könssegregering vad gäller beteende, förväntningar och relationer. Malla var adlig, men valde sin krets noggrant enligt till synes helt individuella regler som inte speglade börd utan snarare talang.² Hon förde dagbok under nästan hela sitt liv och arbetade om stora delar av den till ett halvt offentligt memoarverk som hon ofta läste stycken ur under fredagskvällarna. Memoarerna ger en gedigen inblick i hennes liv och tankar, samt en unikt personlig syn på några av tidens mest framstående individer. Syftet med denna analys är att undersöka Mallas roll i olika relationer och betrakta hennes position ur ett modernt, feministiskt perspektiv. Salongen var i viss mån aktiv ända till 1850-talet, men den verkligt dynamiska perioden var under 1820-talet. Jag har valt att fokusera på dessa tidiga år, då det var under denna period salongen i sanning var i tidens framkant, både litterärt och socialt, och därför bättre illustrerar det okonventionella i Mallas värld.

Teori och Metod

Jag kommer framförallt undersöka Malla, salongsvärlden, och hennes plats i den från ett litteratur/kultursociologiskt perspektiv baserat på Pierre Bourdieus teorier om fält (*champ*), *habitus*, och symboliskt kapital. Bourdieu har valts som utgångspunkt då hans teori tillåter mig att innefatta allt från de större samhällsliga strukturerna som påverkar salongsmiljön till de allra minsta detaljer, så som hur salongsrummet inreddes, och undersöka hur dessa olika nivåer av organisation samspekar för att skapa den verklighet som Malla verkade i.

¹ Elisabeth Mansén, *Konsten att förgylla vardagen: Thekla Knös och romantikens Uppsala*, Nora: Nya Doxa 1993, 42–3.

² Ingrid Holmquist, *Salongens värld: Om text och kön i romantikens salongskultur*, Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion 2000, 127.

Bourdieu's idé om fält kan definieras som “a competitive system of social relations which functions according to its own specific logic or rules.”³ Det finns ett stort antal olika fält som bygger upp samhället, från de stora, så som det politiska eller det ekonomiska fältet, till de mycket små och privata, och dessa samspelar på ett interaktivt men samtidigt hierarkiskt sätt.⁴ I varje fält finns en specifik sorts kapital som man kan vinna eller förlora och således öka eller minska sin legitimitet inom det fältet; det kan vara något så konkret som pengar (i exempelvis det ekonomiska fältet), men det kan också röra sig om symboliskt kapital av olika varianter.⁵ Inom kulturella fält, och i synnerhet inom mycket begränsade sådana (vilket salongslivet definitivt får klassas som) är det symboliska kapitalet som man konkurrerar om ofta prestige.⁶ Ett sådant abstrakt kapital uppnås på olika sätt inom olika fält beroende på vilken sorts regler som gäller. I det vidare kulturella fältet finns även ett mer konkret kapital som utgörs av kunskap. De två kapitelen är inte utbytbara, men ett stort kulturellt kunskapskapital kan göra det lättare för en aktör att även tillskansa sig symboliskt kapital, vilket är det som i slutändan skapar legitimitet, det vill säga tillhörighet i ett fält.⁷

Det som avgör om en aktör vinner eller förlorar kapital är hur hon betar sig inom ramen för varje specifikt fält. Varje aktör har vad Bourdieu kallar en *habitus*, vilket innebär följande:

The system of durable, transposable dispositions, structured structures predisposed to function as structuring structures, that is, as principles which generate and organize practices and representations that can be objectively adapted to their outcomes without presupposing a conscious aiming at ends or an express mastery of the operations necessary in order to attain them.⁸

Med andra ord beror varje persons *habitus* av hennes bakgrund, utbildning, familj, natur med mera, och den går inte att definiera i konkreta, översiktliga termer. Enligt Toril Moi's feministiska tolkning av Bourdieu, vilken är mycket relevant i hänseende till Malla Silfverstolpe, har även varje fält sin unika *habitus* — baserad på fältets regler och beroende av fältets kapital — som samspelar med individens *habitus* i hur hon agerar.⁹ Detta gör det

³ Toril Moi, ‘Appropriating Bourdieu: Feminist Theory and Pierre Bourdieu's Sociology of Culture’ i *New Literary History* Vol. 22, 1991: 4, ss. 1017–1049, 1020–1.

⁴ Randal Johnson, ‘Introduction’ i P. Bourdieu, *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature*, Cambridge: Polity Press 1993, 6.

⁵ Moi (1991), 1021.

⁶ Johnson (1993), 7.

⁷ *ibid.*

⁸ Johnson (1993), 5.

⁹ Moi (1991), 1021.

möjligt att undersöka hur aktörer rör sig i samma fält, enligt samma regler, men ändå beter sig annorlunda och uppnår olika resultat och olika ställning i fältet.

Andra begrepp så som personlighet eller karaktär skulle kunna tillämpas för att på ett mer psykologiskt sätt förklara dynamiken kring Malla, men de skulle inte åstadkomma det som jag är ute efter. *Habitus* innefattar båda dessa begrepp och mer därtill i och med att det låter oss ta hänsyn till både det personliga (som inte går att påverka med utomstående medel) hos en människa, och det externa — både det oföränderligt externa som har påverkat personen under hennes liv, och de ständigt nya, externa förutsättningar man måste ta ställning till i vardagen. Att sedan varje fält kan associeras med en opersonlig *habitus* lägger till ännu en dimension till begreppet. Johnson skriver:

To enter a field (the philosophical field, the scientific field, etc.), to play the game, one must possess the *habitus* which predisposes one to enter that field, that game, and not another. One must also possess at least the minimum amount of knowledge, or skill, or 'talent' to be accepted as a legitimate player. Entering the game, furthermore, means attempting to use that knowledge, or skill, or 'talent' in the most advantageous way possible. It means, in short, 'investing' one's (academic, cultural, symbolic) capital in such a way as to derive maximum benefit or 'profit' from participation.¹⁰

Alltså måste vissa aspekter av ens *habitus* även betraktas som kapital samtidigt som vissa aspekter av den kan förändras om man vinner eller förlorar olika typer av kapital. När det gäller Malla innebär detta att hennes unika *habitus* kombineras med den som implicit — *habitus* är aldrig explicit¹¹ — medföljer det bredare salongsfältet, och med fältet som Mallas salong utgör i synnerhet (vilken också är till stor del formad av Mallas *habitus*, men på inget sätt är identisk med hennes tilltänkta regler). I relationer till andra människor medföljer att deras *habitus* i det fält där båda parter möts också influeras av fältet och influerar fältet. Jag kommer att utgå från antagandet att det allra minsta fältet är det som existerar mellan två människor, och även där kan det råda oenighet eller missförstånd gällande fältets regler eftersom fältet tolkas genom individens ögon. *Habitus* i Bourdieus mening är alltså att föredra som begrepp för denna analys framför enklare varianter som personlighet och karaktär eftersom det är mer nyanserat och anpassningsbart. Även om det förutsätter okända faktorer finns det i begreppet själv en mycket viktig medvetenhet om dessa faktorer.

¹⁰ Johnson (1993), 8.

¹¹ Moi (1991), 1022.

Med grund i koncepten fält, *habitus*, och symboliskt kapital består Bourdieus metod av tre steg: Först att analysera fältets position i förhållande till andra fält. Sedan fältets struktur, och slutligen ursprunget för aktörens *habitus*.¹² Genom att tillämpa denna metod ämnar jag ge ett nytt perspektiv på Malla Silfverstolpes roll för Uppsalaromantiken och visa hur hon bibehöll sin legitimitet sina okonventionella sidor till trots genom att göra anspråk på — kanske till och med medvetet skapa — en sorts symboliskt kapital där hon inte kunde möta verklig konkurrens. Metoden kan användas för att förklara litterära verk som en produkt av ett fält i samspel med en specifik aktör,¹³ och kan därför säga något om memoarernas tillkomst som objekt och deras värde som kapital för Malla inom salongsfältet. Här kommer det dock främst appliceras på Malla själv och hennes roll inom salongsdynamiken samt hennes agerande i relationer till olika deltagare i salongen.

Material och tidigare forskning

Det finns åtskillig tidigare forskning om Malla Silfverstolpes salong och hennes memoarer. Ingrid Holmquist har i diverse kapitel och artiklar, och framförallt i boken *Salongens Värld: Om text och kön i romantikens salongskultur* analyserat Malla som en stark kvinna i en manlig värld och diskuterar hur könen samspelar och konkurrerar i salongskulturen.¹⁴ Det är i Holmquists forskning jag främst kommer att ta avstamp och föra hennes resonemang vidare samt göra omtolkningar med hjälp av Bourdieus teorier; mitt litteratursociologiska perspektiv tillför en helhetssyn där varje individuell relation Malla hade innefattas i ett uttalat ramverk som i sig hjälper till att förklara dynamiken i relationerna. Även Elisabeth Mansén har producerat mycket forskning om salongskulturen, bland annat *Konsten att förgylla vardagen: Thekla Knös och romantikens Uppsala* där Malla ställs jämte andra av romantikens framstående kvinnor.¹⁵ Mansén har även skrivit om hur salongen fysiskt företedde sig,¹⁶ dock

¹² Johnson (1993), 14.

¹³ Johnson (1993), 11.

¹⁴ Holmquist (2000).

¹⁵ Mansén, (1993).

¹⁶ Elisabeth Mansén, 'Salongens landskap och artefakter' i Sørensen, A. S. (red.) *Nordisk Salonkultur: Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780–1850*, Odense: Odense universitetforlag 1998.

utan att dra vidare slutsatser om vad detta kan ha haft för påverkan på de närvarande och deras inre dynamik, så även här finns det gott om utrymme att göra vidare analyser.

Paul Fröbergs avhandling *Minnen & Bikt* utgör också en gedigen studie om Mallas liv enligt hennes egen framställning och är, liksom Holmquists bok och till viss del Manséns forskning, baserad på det mycket stora opublicerade material som manuskripten av Mallas memoarer utgör istället för den förkortade och redigerade version som publicerades av Malla Grandinsson i fyra volymer 1908–1911.¹⁷ Även Gunnel Furulands artikel *Malla Silfverstolpes läsning 1830–1860: Från Bibeln till romanbiblioteken* baserar sig på det opublicerade materialet, och undersöker Mallas personliga läsvanor under den senare delen av hennes liv.¹⁸ Jag har valt att låta de publicerade memoarerna agera primärkälla, delvis på grund av originalmanuskriptens enorma omfattning, men framförallt eftersom det är de tidigare delarna av memoarerna som genomarbetades av Malla och som lästes upp och lästes om vid salongskvällarna, och därmed blev en del av den dynamik som rådde där och som intresserar mig.¹⁹ Givetvis kommer de insikter som tidigare forskning har kommit fram till gällande det opublicerade materialet att tas i beaktande och berika analysen, och vid några tillfällen hänvisar jag till originalmanuskripten, då två episoder centrala för Mallas liv och min analys helt redigerats bort ur de tryckta memoarerna.

Annan forskning som viktig för denna analys rör kvinnor och romantiken i allmänhet. Här finner vi exempelvis Christine Battersbys forskning rörande könssegregerade uppfattningar om det romantiska geniet, och Anne Mellors bok *Romanticism & Gender* vilken undersöker vad romantiken gav för utrymme till utveckling för kvinnor.²⁰ Sten Lindroths forskning om Uppsala universitet kommer att utgöra grund för min redogörelse för romantikens Uppsala och salongens bredare kontext.²¹

¹⁷ Paul Fröberg, *Minnen och Bikt: En studie i Malla Montgomery-Silfverstolpes memoarer*, Lund: Svenska Humanistiska Förbundet 1975 & Holmquist (2000), 99.

¹⁸ Gunnel Furuland, 'Malla Silfverstolpes läsning 1830–1860: Från Bibeln till romanbiblioteken' i *Personhistorisk Tidskrift* 2001:2, ss. 160–168.

¹⁹ Holmquist (2000), 194, Mansén (1993), 41.

²⁰ Christine Battersby, *Gender and Genius*, London: The Women's Press 1989 & Anne Mellor, *Romanticism & Gender*, London: Routledge 1993.

²¹ Sten Lindroth, *Uppsala Universitet 1477–1977*, Uppsala: Almqvist & Wiksell 1976.

Att forma ett fält

Utgångspunkten för Mallas salong var Uppsala under romantiken och för att förstå hur salongen som fält förhöll sig till samhället i stort är det värt att först undersöka sammanhanget den växte fram i. Under det tidiga 1800-talet blev Uppsala ett estetiskt och akademiskt centrum; den tyska nyromantiken tog plats efter det sena 1700-talets franskklassicism och blåste nytt liv stadens intellektuella liv.²² I sin avhandling om Uppsala Universitets historia skriver Sten Lindroth om romantiken att “Uppsala stod som aldrig förr eller senare i brännpunkten för den estetiska debatten, och det Sköna var jämte det Sanna i dess mest upphöjda betydelse huvudföremålet för den akademiska romantikens strävanden.”²³ Uppsala hade under 1700-talets slut varit tillhåll för “juntan” vilket var en grupp av politiskt radikala unga akademiker; gruppen anklagades för att ha jakobinska sympatier, men hade aldrig något egentligt politiskt program, utan stod enligt Olof Hägerstrand snarare för “en ny tids liberalism med vidgad personlig frihet för var och en, upplösning av ståndssamhället, ekonomisk liberalism, tros- och tankefrihet.”²⁴ Ett antal akademiker avstängdes i den så kallade Musikprocessen från universitetet.²⁵ Romantikens intåg i Uppsala innebar dock ett återvändande till en generellt konservativ hållning, framför allt gentemot hovet.²⁶ Trots detta var första halvan av 1800-talet mycket dynamisk i Uppsala, inte minst för att borgerskapet började hävda sin rätt genom att bland annat ta ansvar för stadens finanser, och protestera mot akademiens gammalmodiga privilegier;²⁷ Uppsala var en borgerskapets stad, men det var genom universitetet med tillhörande personligheter som staden fick sin höga ställning.

Att vara student innebar plötsligt en ny, högre status. Studenterna blev i hela Europa “nationernas framtidshopp och älsklingar”, och de hade möjlighet “till slagkraftiga opinionsyttringar och politiska aktioner.”²⁸ Lindroth skriver:

²² Lindroth (1976), 142.

²³ *ibid.*

²⁴ Olof Hägerstrand, “JUNTAN” som realitet och hörsägen: *Makt och opinioner kring Uppsala universitet under 1790-talet*, Stockholm: Brutus Östlings Symposion 1995, 305, 309.

²⁵ Hägerstrand (1995), 311.

²⁶ Lindroth (1976), 178.

²⁷ Herbert Lundh, *Uppsala under de dominerande landshövdingarnas tid: bilder från åren 1786–1862*, Uppsala: Almqvist & Wiksell 1977, 410, 437, 542.

²⁸ Lindroth (1976), 143.

Fria gentemot staten skulle universiteten dana en borgerlig elit, som kände sitt ansvar och från en högre, teoretisk synpunkt kunde inordna dagens problem under eviga normer. Platons väktare och Kinas mandariner blev förebilder eller paralleller till 1800-talets lärare, domare och ämbetsmän.²⁹

Men att Uppsala (och Lund) skulle förbli landets enda institutioner med privilegiet frihet gentemot staten var inte längre självklart vid denna tid. Universitetsdebatten dominerade det tidiga 1800-talet och engagerade ur Mallas krets framförallt Geijer, som argumenterade för att den juridiska självständighet som Sveriges universitet och dess studenter hade, och som borgerskapet opponerade sig mot, var en förutsättning för akademisk kvalitet.³⁰ Det lades fram ett alternativ av den liberale föregångsmannen Johan Gabriel Richert att akademierna vid både Uppsala och Lund skulle avskaffas på grunden att de var förlegade institutioner som inte följde med i tidens strömningar och ersättas av ett centralt universitet i Stockholm som skulle ha en mer tydligt praktisk inriktning snarare än att lägga vikt på abstraktioner.³¹ Mot detta reagerade Geijer starkt. Lindroth skriver:

Skyddat från stadsmaktens övervakning och de politiska lidelserna, som en "fridlyst asyl", skulle Uppsala universitet i idyllisk småstadsmiljö utveckla sin djupaste bestämmelse. Den var rent teoretisk, för Geijer gick allt ut på det spekulativa tänkandet och personlighetsdanning i nyhumanismens mening; varje praktisk syftning borde vara den akademiska undervisningen främmande.³²

Det är lätt att se hur dylika tankeströmningar färgade tankelivet i Uppsala och befäste dess och deras invånares särställning gentemot huvudstaden. En känsla av akademikernas överlägsenhet i och med att de ägnade sig åt de eviga sanningarna istället för vardagliga ting syns också Geijers hållning.

Den nya svenska romantiska litteraturen som växte fram i Uppsala under perioden var för landet både unik och isolerad. Franco Moretti menar att det finns en "place-bound nature of literary forms: each of them with its peculiar geometry, its boundaries, its spatial taboos and favourite routes."³³ "Each genre possesses its own space, then — *and each space its own genre*."³⁴ Fosforismen som estetisk och litterär inriktning, med Atterbom i spetsen var starkt kopplad till Uppsala och den avsides intellektuella miljö som staden utgjorde. Lindroth menar

²⁹ Lindroth (1976), 143.

³⁰ Lundh (1977), 454.

³¹ Lindroth (1976), 144.

³² *ibid.*

³³ Franco Moretti, *Atlas of the European Novel 1800–1900*, London: Verso 1998, 5.

³⁴ Moretti (1998), 35.

att Uppsalas akademiska och kulturella elit under romantiken var "inkrökt i sig själv."³⁵ Som fält betraktat var Uppsalas unika miljö en förutsättning för framväxandet av Mallas mindre salongsfält med sina särskilda pretentioner och deltagare, som i sig själv också skulle kunna anses något inkrökt. Salongen må ha varit starkt influerad av olika salongstraditioner från kontinenten, och fosforismens närmaste förebilder var de tyska romantikerna, men den var utan tvekan en Upsaliensisk företeelse.

Det är ingen överraskning att kvinnor till allra största del var exkluderade från universitetet; de fick lov att gå på föreläsningar, men den första kvinnan skrevs in vid universitetet först 1872, och det dröjde fram till 1883 innan Ellen Fries blev Sveriges första kvinnliga filosofie doktor.³⁶ Vid det laget var Malla och de flesta ur hennes salongsrets döda sedan många år. När frågan om kvinnor vid universitetet för första gången togs upp på allvar år 1867 var de starkaste motargumenten att "högre intellektuell kultur betydde en missbildning av kvinnan och dess förvärvande medförde risker för frivola förbindelser med manliga studiekamrater"³⁷ vilket illustrerar hur avlägsen kvinnlig studierätt fortfarande var under Mallas livstid (hon avled 1861). Det blommande universitetet öppnade dock andra dörrar för kvinnor i societeten. Även om långt ifrån alla familjer regelbundet höll salong, var det vanligt förekommande att professorshem stod öppna för besök, ofta också för studenter, för att umgås och diskutera.³⁸ Lindroth påpekar också att den gamla eliten sökte göra sig gällande i det nya samhället:

Vid denna tid, på 1820-talet, hade många adliga familjer slagit sig ner i Uppsala, angelägna att knyta akademiska kontakter. Vid deras mottagningar, tesamkväm och baler blandades professorer med salongfärdiga studenter. Utvecklingen vittnar i sin mån om Uppsalastudentens stigande sociala anseende i en ny tid.³⁹

Detta är av särskilt intresse då Malla som adlig, som vi ska se, hade en habitus som på många sätt skiljde sig från sina vänners, vars umgänge hon trots detta helst valde framför att umgås i kretsar där deltagarnas bakgrund mer liknade hennes egen. Ingrid Holmquist sammanfattar ständsfrågan i romantikens Uppsala på följande vis:

Överst på rangskalan befinner sig adeln vars män ofta är militärer — Uppsala är en regementsstad — och först därefter kommer de främsta akademikerna, professorerna, där ju

³⁵ Lindroth (1976), 152.

³⁶ Lindroth (1976), 166.

³⁷ *ibid.*

³⁸ Lindroth (1976), 174.

³⁹ Lindroth (1976), 174–5.

några av de mest offentligt uppmärksammade ingick i den silfverstolpska kretsen. Adeln håller sig ofta för sig själv i förnäm avskildhet, vilket innebär att Malla Silfverstolpe avviker från det rådande sociala mönstret när hon etablerar sin salongsrets. Genom sitt adelskap lyfter hon kretsens borgerliga medlemmar socialt, deklasserar möjligen kortsiktigt sig själv, men vinner samtidigt en ny social status genom kretsens konstnärliga och akademiska framgångar.⁴⁰

Malla sökte dock mer hos sitt umgänge än det kulturella kapital de genom sin talang kunde erbjuda; i hennes krets var vänskapskulturen central, vilket innebar nära personliga band sinsemellan på ett sätt som hade varit ännu svårare för Malla att finna bland Uppsalas traditionsbundna adel.

Att utgå från antagandet att Mallas salong är ett specifikt och avgränsat fält enligt Bourdieus uppfattning av ordet presenterar egentligen inga problem. Dock är salongen unik i att värdinnan innehar en unik position och själv sätter stor prägel på miljön; värdinnans *habitus* påverkar nödvändigtvis fältets regler. För att situera det sociala fält som Mallas salong utgör blir det därför mest logiskt att börja med värdinnan själv.

Märkvärdiga Malla

Magdalena (Malla) Montgomery föddes i Finland den 8:e februari 1782. Hennes mor dog strax efter hennes födsel, och då fadern gifte om sig togs Malla omhand av sina morföräldrar i Edsberg.⁴¹ Malla beskriver sig själv redan som mycket liten och ensam: “Malla var en underlig flicka. Omgifven av blott äldre personer hade hennes lifliga sinne fått en för ett barn ovanlig riktning.”⁴² Med tanke på det romantiska kvinnliga idealet som skulle komma att gälla under 1800-talets första hälft — kvinnor skulle vara nästan aeteriska varelser med inre och yttre skönhet i lika mått⁴³ — stod sig Malla under barndomen inte särskilt väl: “Af naturen brunett och alltid ute i både solsken och slask, var Malla rätt mörk och ful och som hon icke hade det minsta begrepp om kvinnligt behag, kunde hon aldrig förstå och rätta sig efter de förmaningar hon fick att akta sin hy och sina händer.”⁴⁴ I vilken utsträckning Mallas

⁴⁰ Holmquist (2000), 126–7.

⁴¹ Fröberg (1975), 8–9.

⁴² Montgomery-Silfverstolpe, M., *Malla Montgomery-Silfverstolpes memoarer*, M. Grandinson (red.), vol. I—IV, Stockholm: Albert Bonniers Förlag 1914–1920. (Härefter: *Memoarer*) I, 40.

⁴³ Christina Svensson, ‘Hysteriska kvinnor och melankoliska män i den svenska romantikens litteratur’ i Kress, H. (red.) *Litteratur och kjønn i Norden*, Reykjavik: Universitetsforlaget 1996, 127.

⁴⁴ *Memoarer* I, 41.

konstruerade bild av sig själv överensstämmer med verkligheten kan ifrågasättas. Hennes framställning och bearbetning av ett sammanhängande memoarverk började inte förrän år 1808, efter hennes giftermål med David Silfverstolpe, även om hon börjar föra “en slags dagbok” redan 1795 “som väl oftast förblef ganska torr och mager” men som hon senare använde som underlag för den bearbetade texten.⁴⁵ Den tvivelaktiga pålitligheten är dock mindre viktig än Mallas önskan att framställa sig själv på detta sätt inför andra. Delar ur memoarerna lästes upp (och lästes om) inte bara för intima vänner utan under de halv-offentliga salongskvällarna, och samtidigt som memoarprojektet i högsta grad var ett personligt identitetsskapande projekt var det också ett projekt för att skapa sin identitet utåt och i relation till andra.⁴⁶ Redan här syns en potentiell diskrepans mellan Mallas inbillade och verkliga *habitus*.

Grunden för Mallas värdinneskap lades tidigt i hennes liv. Under sina ungdomsår utvecklade hon tillsammans med en grupp släktingar inkluderande hennes halvsyster Gustava Arnell, och unga moster Charlotte Posse en slags “ungdomskultur”. Denna grupp var intresserad av kultur och politik, uppförde teater, läste och diskuterade bland annat Goethe och Rousseau. Holmquist kallar det för “en kärleks- och vänskapskult” och den närhet hon upplevde i denna grupp kom att präglade hennes förväntningar på vänskap under hela livet.⁴⁷ Att helt och fullt ingå i en gemenskap var av största vikt för Malla: “Dévouement, självupppoffrande för en hög idé eller en ren kärlek var den exalterade flickans högsta entusiasm. Att för *något* eller *någon* upppoffra lif, tid, nöjen, ansåg hon som det högsta livets mål.”⁴⁸ Miljön hon vistades i under sin ungdom var en överlevande bit av den aristokratiska värld som var på väg att försvinna in i det nya, borgerliga samhället och Mallas samhällsåsikter genomsyrades av en konservativ anda.⁴⁹ “Ära och kärlek” var Mallas ungdomsdröm, som hon ständigt återkom till och aldrig gav upp på.⁵⁰ I denna önskan finns en god indikation på vad det i Mallas salong var som kom att räknas som symbolisk kapital, åtminstone för henne. Det går inte att fullt ut jämföra med Bourdieus val av prestige som det oftast gällande kapitalet i symboliska sammanhang,

⁴⁵ Fröberg (1975), 12 & Memoarer I, 86.

⁴⁶ Holmquist (2000), 209.

⁴⁷ Ingrid Holmquist, ‘Att söka lyckalighetens ö: Malla Silfverstolpe och salongskulturen’ i Adolfsson, E., Ahlmo-Nillson, B, m. fl. *Romantikens kvinnor: Studier i det tidiga 1800-talets litteratur*, Johanneshov: Hammarström & Åberg 1990, 38–9.

⁴⁸ Memoarer I, 87.

⁴⁹ Holmquist (1990), 37.

⁵⁰ Holmquist (2000), 111.

eftersom det inte bara beror på hur andra uppfattar Malla, utan också på den känsla de inger henne — huruvida hon uppfattar deras kärlek till henne som ‘tillräckligt’ stark för att leva upp till hennes ideal.

Samma djupa form av samhörighet är det Malla söker och saknar i sitt äktenskap. Trots sina starka känslor för den 25 år äldre Anders Fredrik Skjöldebrand valde Malla till sist att följa sin mormors önskemål och gifta sig med David Silfverstolpe.⁵¹ Malla beskriver hur hon under förlovningstiden sökte finna sann gemenskap med sin blivande man:

Malla ville begagna dessa ensliga dagar att om möjligt vore söka uttyda sig för David och göra honom begripligt *sina* omdömen, *sitt* sätt att känna. Hon visade honom alla sina gamla anteckningar som uttalade hennes inre riktning. David läste igenom hennes små uppsatser utan att säga ett ord därom, utan att gifva henne tillfälle att utveckla sina tankar eller rätta dem, ifall han ogillade dem. Malla kunde icke förstå denna tystnad, denna likgiltighet. En kyss hade oändligt mera värde för David än tankens innerligaste utgjutelse, och smek avbröt alla samtal. Småningom vänjde sig Malla vid att skilja det ena från det andra: behöll det *bättre* för sig själv och öfverlämnade sig ändå ej ogärna till det *sämre*. Men hon genomgick ej den förändring utan att känna sig nedsatt och förödmjukad i sitt eget omdöme.⁵²

Det är inte utan att man skönjer en ganska tydlig nedlåtande ton gentemot David, och trots att Malla i den följande raden återigen förebrår sig själv för att vara den underliga, en “romanesque, sentimental toka,” är det svårt att riktigt ta det på allvar när det är David som har visat sig inkapabel till samma sorts intellektuella djupsinnighet som Malla anser sig besitta. Äktenskapet till David Silfverstolpe varade tills han dog efter tolv barnlösa år. David gick igenom flera perioder av sjukdom och blev efterhand manodepressiv, vilket drev Malla till att knyta allt starkare band med den vänskapsgrupp som senare kom att utgöra kärnan i salongen.⁵³ Malla var 38 år gammal när hon blev änka, men när man läser hennes memoarer får man intrycket att äktenskapet snarare var en föga intressant parentes i hennes liv, och att det var först efteråt som hon fick möjlighet att leva ut sin personlighet.

Mallas *habitus* formades av hennes jämförelsevis isolerade uppväxt. Hennes litterära intresse höll henne à jour med tidens idéströmningar, men hon uppfostrades trots allt av sin mormor, och hennes ålderdomliga förhållningssätt, kanske framförallt till kvinnans plats och rättigheter präglade hennes relationer och hade, som vi kommer att se, inverkan på salongsfältets regler.

⁵¹ Fröberg (1975), 127, 133–4.

⁵² Memoarer II, 110.

⁵³ Ingrid Holmquist, ‘Vänskap och kärlek som projekt i salongs-kulturen: Om Malla Silfverstolpe och Amalia von Helvig som salongskvinnor och skribenter.’ i Sørensen, A. S. (red.) *Nordisk Salongskultur: Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780–1850*, Odense: Odense universitetforlag 1998, 209, 212.

Hennes sätt att framleva sitt liv överensstämmer dock inte riktigt hennes officiella hållningssätt. Att vara salongsvärdinna innebar i sig att inta en för en kvinna okonventionell position, vilket delvis hade att göra med salongstraditionen, och den romantiska salongens utveckling.

Salongens betydelse

När Malla startade sin salong tog hon plats i en lång och varierad rad av salongsvärdinnor; Karen Klitgaard Povlsen spårar salongstraditionen ända till antikens Grekland. Kvinnor i det antika Grekland var som regel begränsade till hemmet, men kurtisaner utgjorde ett undantag. Kvinnan Aspasia som levde på 400-talet f.kr. började sin karriär som kurtisan, men kom genom att förena det koketta med det lärda att bli delvis erkänd (relativt sett) under sin tid, och kom delvis att ses som föregångare till senare millenniers salongsvärdinnor: "I dialogen *Menexenos* lader Platon Sokrates holde en tale, som Aspasia har lavet. Ifølge den antikke litteratur var Aspasia smuk og åndfuld, og hun fik et tæt forhold til den politiske magt som Perikles' elskerinde og mor til hans søn."⁵⁴ Genom medeltidens trubadurmiljöer och renässansen levde den koketta dimensionen av salongen kvar, och i 1600-talets Frankrike växte två olika varianter fram: Den koketta salongen (som fortfarande ofta leddes av en kurtisan), och den preciösa salongen, som förekom hos adeln och fokuserade mer på litteratur och andra lärda områden än de erotiskt laddade relationerna mellan kvinnor och män.⁵⁵ Även i de preciösa salongerna måste undertoner av erotik ha funnits i viss mån på grund av traditionens arv, men i aristokratiska sammanhang, med tydliga riktlinjer för uppförande är det osannolikt att det erotiska skulle ha en lika utstuderat sexuell dimension som hos kurtisanerna. Det var dock först i Frankrike under 1700-talet som kvinnor ser (eller har) möjligheten att medvetet använda salongerna som ett intellektuellt forum: "Salonen var i 1700-tallet et kvindeligt sidestykke til det klub- og foreningsliv, der samtidig opstod blandt borgerlige og fremskridtsvenlige aristokratiske mænd: lærde selskaber, læseselskaber,

⁵⁴ Karen Klitgaard Povlsen, 'Den litterære salons historie og genrer' i Sørensen, A. S. (red.) *Nordisk Salonkultur: Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780–1850*, Odense: Odense universitetforlag 1998, 21.

⁵⁵ Klitgaard Povlsen (1998), 22–3.

kaffehuse og frimurerloger.”⁵⁶ Under och efter Franska revolutionen spred sig salongstraditionen till Tyskland där den aristokratiska, preciösa andan ersattes med en borgerlig; de nordiska salongerna var unika i att de kombinerade aspekter av de Franska, preciösa, och de Tyska, borgerliga salongerna.⁵⁷ Detta är kanske extra uppenbart hos Malla, som trots allt var adlig, och som upplevde olika versioner av gammalmodiga aristokratiska salonger och sammankomster under sin uppväxt. Musikaliska inslag fanns i de flesta salonger, och så också hos Malla, men det var i Wien som musikaliska salonger blomstrade på riktigt, från slutet på 1700-talet och genom hela 1800-talet.⁵⁸

Det var under samma period som salongs-kulturen etablerade sig i Norden, och salonger förekom i viss mån ända fram till första världskriget.⁵⁹ Vid 1900-talets början hade dock salongerna till största del spelat ut sin roll — deras halvoffentliga karaktär lade grunden för de moderna kulturinstitutioner som senare växte fram, och även för indelningen av kulturlivet i kategorier som konstnär, kritiker, och amatör.⁶⁰ Som Ingrid Holmquist skriver om salongsfenomenet som kulturell övergångsperiod:

Ursprungligen var salongerna en del av en sluten, aristokratisk hovkultur, men de får sin speciella, halvt publika karaktär när det borgerliga samhället börjat etableras men ännu inte fått fasta institutioner för kulturell kommunikation, t. ex. organ för kulturell debatt och en litterär marknad.⁶¹

Jürgen Habermas sammanfattade 1962 salongens spatiala roll som ett mottagningsrum för aristokratin och handelsborgerskapet, placerat i de minst privata rummen i hemmet men samtidigt mer privat än de offentliga föreningarna och kaffehuset och därmed samtidigt intima företeelser.⁶² Salongens plats i moderniseringen var också av en mindre strukturerad sort. Anne Scott Sørensen skriver att på senare tid har salongen “blevet set som et kontinuum fra den aristokratiske og hofrelaterede til den borgerlige og mere intime og fra den mere politisk orienterede til den mere æstetiske, litterære eller musikaliske, idet salonen i det hele taget er blevet anskuet som et led i en bredspektret mordenitetsproces.”⁶³

⁵⁶ Klitgaard Povlsen (1998), 27.

⁵⁷ Klitgaard Povlsen (1998), 28, 30.

⁵⁸ Anne Scott Sørensen, ‘Prolog’ i Sørensen, A. S. (red.) *Nordisk Salonkultur: Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780–1850*, Odense: Odense universitetforlag 1998, 9.

⁵⁹ Scott Sørensen (1998), 9.

⁶⁰ Klitgaard Povlsen (1998), 18 & Scott Sørensen (1998), 9.

⁶¹ Holmquist (1990), 33.

⁶² Klitgaard Povlsen (1998), 17.

⁶³ Scott Sørensen (1998), 11.

Salongerna i Norden är också unika på det sätt att hela regionen från Europa sett var mycket avsidet och provinsiell, och i det avsidet belägna Sverige var det Stockholm som dominerade den kulturella scenen⁶⁴ — Uppsala var en avsidet plats i ett redan avsidet land. Franco Moretti har forskat på hur litterär produktion och litterärt innehåll samspelar med geografiskt läge, både som utgångspunkt för litteratur och som del av berättelsen. Han finner en stark länk mellan stora städers opersonliga klang, och mindre orters familjära stämning.⁶⁵ Nu är Uppsala förstås inte en liten by där alla känner alla, men förutsättningen för en salongsbaserad vänskapskultur, en sann intimitet, fanns enligt detta synsätt starkare i Uppsala än i Stockholm. Bourdieu grundade sina teorier om det kulturella fältet på fransk kultur och kulturhistoria — ett mycket större och mer komplext fält med markant fler influenser och aspekter att beakta (eller åtminstone andra sådana) än vad som fanns i Uppsala under Malla Silfverstolpes tid. Klitgaard Povlsen skriver:

Bestræbelsen i de fleste saloner var at etablere en tvangfri samtale som modsætning til de strenge konversations- og anstandsregler, som eksisterede ved hofferne, ofte i eller ved siden af en koket og libertin atmosfære med udstrakt seksuel bevægelsesfrihed for bægge køn. Salonerne var dog både afhængige af og kontrapunktiske reaktioner på den høviske kultur, derfor opstår der også en tradition for, at kurtisaner med mere end almindelig skønhed og forstand kan etablere egne saloner, og at disse kan blive et springbrædt til en social succes, som i tilfældet Emma Hamilton.⁶⁶

Hon påpekar dock också att det som för en generation kunde uppfattas som “tvangfri samtale” för nästa kunde te sig underlig och uppstyld;⁶⁷ det fanns fortfarande ett mer eller mindre implicit regelverk i salongernas förväntade uppförande (vilket Malla också var mycket medveten om och utforskade; något som diskuteras nedan). I Uppsalas akademiska miljö är inte heller regelupproret endast riktat mot hovet, utan mot den av hovet sanktionerade Svenska Akademien, och då främst i konstnärsfrihet snarare än uppföranderegler. Malla uppfostrades enligt aristokratiska etikettregler, och hennes åsikter var som nämnt konservativa under hela hennes livstid. Därför förblir också det koketteri som lyser stark i många av kontinentens salonger mer utav en erotisk underton i Mallas salong. Under sin resa till Tyskland 1825–26 återkommer hon i sin resedagbok flera gånger “till den frihet från för

⁶⁴ Scott Sørensen (1998), 13.

⁶⁵ Moretti (1998), 65.

⁶⁶ Klitgaard Povlsen (1998), 30.

⁶⁷ Klitgaard Povlsen (1998), 31.

henne naturliga moralregler, som kännetecknar det intellektuella Berlin. Skilsmässor och fria förbindelser hör där till ordningen för dagen.”⁶⁸

En intressant aspekt som inte berör Malla i memoarerna är de geografiska förändringar som sker i Europa under det tidiga 1800-talet. Med bakgrund i Napoleonkrigen sker ett maktskifte där Sverige förlorar Finland, och några år senare ingår union med Norge; efterhand utvecklas så en mer nationell medvetenhet i Norden som separerar den från odifferentierad kontinental beundran.⁶⁹ Även i Napoleonkrigen befinner sig givetvis Sverige i den yttersta periferin trots att den handlar om en dynamisk period även här, och de revolutionära tankar som genomsyrar Frankrike och Tyskland får visst genomslag i Uppsala med “Juntan” på 1790-talet, men har klingat av tills dess Malla flyttar till staden.

Malla som värdinna

Ingrid Holmquist skriver följande om Malla som änka:

Den identitet som Malla Silfverstolpe väljer efter äktenskapet är som tidigare betonats salongsvärdinnan och denna kan tolkas som en erotisk kvinnoidentitet — hon blir en beundrande och beundrad kvinna i en krets dominerad av män. Liksom i ungdomens salongskultur kan hon kombinera svärmisk erotik och kultur, men nu utan att tvingas in i ungdomens plågsamma valsituationer.⁷⁰

Det finns två viktiga punkter att lyfta fram i detta citat med hänseende till Mallas *habitus* och salongens fält. För det första skriver Holmquist att Malla *väljer* sin identitet. Anne Mellor har påpekat att under romantiken fanns det fortfarande inte utrymme för kvinnor att utveckla sin kapacitet för tanke och handlande eftersom de var beroende av män, delvis ekonomiskt, men också för att medan män kunde göra val, kunde kvinnor bara neka de redan begränsade möjligheter de presenterades med.⁷¹ Det finns alltså visst utrymme för negativt handlande, men egentligen inget för att ta egna initiativ. Detta uttalande stämmer inte för Malla efter makens död 1818. Hon är då en barnlös änka med självständig förmögenhet och hennes steg in i värdinneskap kan ses som ett aktivt val. Bara i detta är alltså Malla en okonventionell kvinnofigur under romantiken — inte så mycket i den socioekonomiska självständighet hon

⁶⁸ Fröberg (1975), 67.

⁶⁹ Scott Sørensen (1998), 13.

⁷⁰ Holmquist (1990), 51.

⁷¹ Mellor (1993), 59, 64.

vann, och som hon delade med andra änkor, utan i vad hon valde att göra med sin relativa frihet — och hon var definitivt medveten om sina ovanliga möjligheter, tvärtemot den romantiska, känslosamma varelse hon i sina memoarer utger sig för att vara.

Visserligen finns det starkt romantiska inslag i salongsfenomenet. Salongstraditionen daterar sig som nämnts ända till antiken, och kan också härledas till medeltidens trubadurmiljöer.⁷² Som sådan har den undertoner av hövisk kärlek — salongsvärdinnan framträder som ett erotiskt men onåbart objekt, och en sinnebild för renhet och perfektion. Salongen ger alltså stor potential att tillfredsställa Mallas förhoppningar om “kärlek och ära”. Samtidigt har den nya, borgerliga salongen även mer radikala anstrykningar, och i de tyska salongerna vid samma tid fanns ett jämställdhetsideal vars like aldrig uppnåddes i Uppsala.⁷³ Detta trots att Malla introducerades till flera av den blivande salongens nyckelpersoner samt fick legitimitet att etablera sin salong delvis tack vare den tyska väninnan och författarinnan Amalia von Helvig.⁷⁴ Malla fick uppleva en salongsgemenskap inspirerad av den tyska romantiken hemma hos Amalia i Stockholm redan innan sitt giftermål, och sedan igen i än mer celebret sällskap under sin Tysklandsresa 1825–26.⁷⁵ Säkerligen tog hon stort intryck av det hon fick uppleva, men den nya eran blev hon aldrig helt tillfreds med. Som Klara Johanson skriver: “Malla förvandlades icke, hon förde sjuttonhundratalet med sig in i den nya sfär vars ton och vanor hon fort lärde sig att trivas med utan att någonsin lyckas bringa till ro en innersta motsträvighet.”⁷⁶

Trots sin konservativa hållning jämfört med värdinnor på kontinenten ska man inte nedvärdera Mallas roll i salongen. Som tidigare diskuterats var värdinnan avgörande för en lyckad salong, och Elisabeth Mansén betonar Mallas litterära bildning och smak, samt hennes förmåga att föra samtalet in på intressanta ämnen.⁷⁷ Med tanke på det tidigare citerade stycket om Mallas önskan till självutplåning för att nå sann gemenskap är följande slutsats av särskilt intresse:

⁷² Petra Söderlund, *Romantik och Förnuft: V. F. Palmblads förlag 1810–1830*, Östersund: Gidlunds förlag 2000, 304.

⁷³ *ibid.*

⁷⁴ Holmquist (2000), 106.

⁷⁵ Maria Holmström, *Från Goethes Weimar till Geijers Uppsala*, Stockholm: Hugo Gebers Förlag 1934, 141, 270.

⁷⁶ Klara Johanson, ‘Malla och hennes värld’ i *Det speglade livet: Memoarer från bokrummet* (2:a upplagan), Stockholm: Wahlström & Widstrand 1951, 101.

⁷⁷ Mansén (1993), 43.

Placerad på en skala från despoti till självutplåning skulle Malla Silfverstolpe inte komma långt från utgångspunkten och hennes krav på sympati och vänskap var sådana att omgivningen mycket sällan och endast tillfälligt uppfyllde dem. Hennes minnesanteckningar är fulla av klagovisor över hur sällan hennes känslor besvaras just så som hon önskade och på något sätt ansåg sig berättigad till.⁷⁸

En dylik bild är inte särskilt tilltalande, men besökande till salongen var generellt sett positivt inställda till Malla. Thekla Knös, till exempel, påpekar hur Mallas ögon “stråla af liv och godhet”, och Anna Hamilton Geete benämner henne vänkretsens “sociala medelpunkt och stödjepelare.”⁷⁹ Salongen var ju också både välbesökt och långlivad, och det är tvivelaktigt att Malla var så missnöjd med sina vänner som hon tidvis antyder. Snarare kan man tolka det som en sorg över livets flyktighet och över människans oförmåga att överbrygga individens ensamhet. I memoarerna från december 1823 skriver Malla om hur hon under en fredag njöt av vännernas sällskap men slogs av det sorgliga i vetskapen att hon endast är en episod i deras liv, och fortsätter: “Så delad, så lite, så *ensam* irrande i människovimlet kände Malla sig — *ingen* var på jorden som hon stadigt kunde hålla sig till.”⁸⁰ Denna melankoliska inställning till livet kommer nedan att diskuteras ur ett genusperspektiv.

Fredag

Materiell kultur i salongen

Elisabeth Mansén har gjort en användbar sammanställning av den fysiska realiteten i salongen vid mottagning. Ungefär mitt i rummet stod ett runt bord som fyllde två funktioner. Det fungerade som tebord, då det liksom hos många andra salongsvärdinnor alltid serverades te hos Malla. Det serverades också Berlinerkekuchen som en påminnelse om Amalia von Helvigs bidrag till salongens tidiga skeden, och på bordet uppvisades även de böcker som var relevanta för kvällen. Böcker som inte för närvarande lästes i sällskapet fyllde rummet i bokskåp längs väggarna.⁸¹ På så vis fick litteraturen bokstavligt talat en central placering under aftnarna. Unikt hos Malla var att det runda bordet pryddes av en duk förmodat broderad

⁷⁸ Mansén (1993), 43.

⁷⁹ Anna Hamilton Geete, *I Solnedgången: Minnen och bilder från Erik Gustaf Geijers senaste lefnadsår*, vol. I—IV, Stockholm: Albert Bonnier 1911. Vol. II, 280.

⁸⁰ Memoarer III, 100.

⁸¹ Mansén (1998), 445, 461.

av Ebba Brahe,⁸² vilket understryker den aristokratiska stämning som inte var helt vanlig i de moderna, borgerliga salongerna. För att motverka oangenäma odörer i det tillstängda, fullsatta rummet användes rökelse (ibland onödigt mycket), och i slutet av kvällen serverades “en bastant supé” då placeringen var fri och samtalet fick flöda mer naturligt än under läsningen.⁸³ Det fanns en tydlig könssegregering i placeringen; männen satt längst bak med papper och pennor, de yngre kvinnorna satt med handarbeten runt småbord utplacerade i rummet, och de gifta kvinnorna satt kring det runda bordet.⁸⁴

Bourdieu's uppfattning om vikten av objekt som sociala markörer sammanfattas på följande vis av Ian Woodward:

Bourdieu emphasises the role of aesthetic choice — one's tastes — in reproducing social inequality. Bourdieu usurped the (Kantian) idea that judgements of taste are based upon objective and absolute criteria by showing that particular social and class fractions tended to have distinctive taste preferences, which amounts to professing a liking for certain objects over others. Moreover, dominant social groups have the authority to define the parameters of cultural value (e. g. notions of what is ‘highbrow’ and ‘lowbrow’ culture), thus devaluing working class modes of judgement as ‘unaesthetic’.⁸⁵

Böckernas centrala position visar i salongen tydligt vad denna sociala grupp värderade och det de läste (inte sällan sina egna och andra närvarandes verk) var ett specialiserat urval av vidare svensk kultur; många av de närvarande personerna höll såpass mycket symboliskt kapital i det offentliga, kulturella fältet att den lilla slutna kretsens omdöme kom att stå för litterär kvalitet. Hur man väljer att presentera och framställa sitt hem och sig själv säger mycket om vem man är som människa, och vad som är viktigt för en: “objects become crucial parts of social and psycho-social patterns and relations, within a range of important fields, including status, honour and distinction; the formation and maintenance of self, social and ego identity; and the narrativisation and performance of self.”⁸⁶ Till stor del är det förstås Mallas aspirationer och självuppfattning som kommer till synes i hur salongen var utformad, men i sin egenskap av ett halv-offentligt forum finns det också belägg för att salongen i viss utsträckning reflekterar hela gruppens självuppfattning. Separationen mellan män och kvinnor, och sedan mellan äldre och yngre kvinnor reflekterar status, liksom det som varje

⁸² Mansén (1998), 466.

⁸³ Mansén (1998), 461–2 & Eva Öhrström, ‘Musikalisk salong i Europa och Norden — en översikt’, i Sørensen, A. S. (red.) *Nordisk Salonkultur: Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780–1850*, Odense: Odense universitetforlag 1998, 68.

⁸⁴ Mansén (1993), 47.

⁸⁵ Ian Woodward, *Understanding material culture*, London: SAGE publications 2007, 6.

⁸⁶ Woodward (2007), 174.

individ har för händer är en reflektion av deras person, hur de uppfattar sig själva och önskar uppfattas av sin omgivning (förutom kvinnornas handarbeten förekom att man skickade lappar till varandra, och Geijer satt ofta och tecknade).⁸⁷ Woodward skriver om hur objekt ofta kan uppfattas av ett subjekt som en förlängning av en själv:

The psychologist William James asserts that the self — who ‘I’ am — is understood not just to be ‘Me’, as in my body and my thoughts, but also what is ‘mine’. So, effectively, James understands that we cannot separate selfhood from things external to it, which a person believes and acts *as if* a thing is equivalent to their self. Hence, a human being’s world of meaning extends well beyond their empirical self, to objects, things and other people in their environment.⁸⁸

Draget till sin spets skulle man baserat på detta kunna säga att salongen var en förlängning av Malla själv, eftersom hon så starkt påverkades av fredagskvällarnas stämning, av hur hennes gäster betedde sig och huruvida de verkade uppskatta hennes sällskap. Samtidigt som Malla skapade salongen som en del av sin identitet, skapade i tur den materiella salongen en viktig del av Mallas identitet. Detta speglar Bourdieus tankar om *habitus* som något som både formar och formas av det fält personen befinner sig i.

Bourdieu har vidare en för min analys viktig uppfattning om objekt i relation till kapital: “At a broader level his work is characterised by a relentless search for a *social map* of ‘taste’ indicators, where quotients of cultural capital are linked to specific cultural objects and in turn are seen to play a role in reproducing broader social structures.”⁸⁹ Olika objekt i Mallas salong kan därmed ses som fysiska manifestationer av symboliskt kapital; exempelvis Ebba Brahes duk kan tänkas ha haft ett högt statusmässigt värde, medan själva tebordet knöt an till salongskulturen i allmänhet, och fick sitt värde genom detta. En svårighet med att tillskriva kulturellt kapital till objekt i ett sammanhang som salongen är att integrera objekten med fältets vidare struktur. Om man ser salongen som en förlängning av Malla och en del av hennes identitetsskapande skulle det kulturella kapital som objekten bär på innebära att hennes status inom fältet förstärktes. Samtidigt är objekten en integrerad del av fältet och kan därmed förstärka fältets position gentemot andra fält. Berlinerkekuchen är ett bra exempel på något som bär kulturellt kapital både för individen Malla (genom att påminna om hennes relation med Amalia von Helvig och den kontinentala eliten) och för salongen som helhet (de direkta tyska kontakterna var statushöjande gentemot andra salonger). Även personer kan som

⁸⁷ Mansén (1993), 48.

⁸⁸ Woodward (2007), 145.

⁸⁹ Woodward (2007), 131.

nämnt bära på kulturellt kapital när de betraktas som objekt snarare än subjekt.⁹⁰ Detta innebär att Geijers — som tidens kanske främsta universitetskändis — favorisering av Mallas salong framför andra tillförde salongen allt det kulturella kapital som han personligen utnyttjade. I förlängning tillförde han då också Malla personligen sitt eget kulturella kapital, åtminstone då hon jämförs med salongen, och i viss mån även då hon ses separat från salongen, eftersom den trots allt som fält är avhängig hennes *habitus*.

Proceduren

Malla själv ger oss ingen utförlig skildring av hur en typisk fredagsafton såg ut, men enligt andra källor, främst Thekla Knös skrifter och Anna-Lisa Geijers dagbok, framkommer att en mer eller mindre bestämd procedur följdes under kvällen.⁹¹ Kvällen inleddes vanligtvis med att Malla själv läste. Läsningens stoff varierade och varade i mellan en och två timmar där opublicerade alster lästes av författaren själv och dramer lästes med rollfördelning.⁹² Läsningen utgjorde kvällens kärna, och var en unik möjlighet för författare att presentera sina verk för en lärd och vänligt kritisk provpublik. Petra Söderlund menar att de omdömen som gavs under läsaftnarna ofta påverkade slutprodukten, ibland väsentligt, och lyfter fram som exempel Atterboms *Lycksalighetens ö* vilken behandlades flera gånger under fredagarna, stycken lästes högt, och vissa delar iscensattes eller tonsattes vilket ledde till flera omarbetningar innan publikation. Söderlund trycker här på salongspublikens likhet med en tidig version av förläggare och förlagsredaktörer.⁹³ En förutsättning för att denna situation kunde realiseras och vara till användning för salongsdeltagarna var att de flesta närvarande hade hög social status, samt att de redan (i varierande grad) var en del av den romantiska litterära offentligheten.⁹⁴ Att accepteras in i gemenskapen kunde därför också vara ett viktigt steg i en aspirerande författares karriär. Ett visst mått symboliskt kapital (eller Mallas personliga gillande) krävdes för inträde, vilket genast ledde till ett ökat kulturellt kapital i form av prestige i den offentliga sfären. Salongens karaktär gjorde den alltså samtidigt till en

⁹⁰ Woodward (2007), 145.

⁹¹ Holmquist (2000), 121.

⁹² Mansén (1993), 47–8.

⁹³ Söderlund (2000), 304–5.

⁹⁴ Holmquist (2000), 126.

“personlig gemenskap mellan individer och en kulturell institution som kan påverka den kulturella och politiska offentligheten.”⁹⁵

Paul Goring har skrivit om den sentimentala romangenren som var stor under 1700-talet och som krävde både inlevelsefull uppläsning och fysiska uttryck hos publiken, exempelvis suckar, gråt, och passande utrop.⁹⁶ Denna sorts beteende hade vuxit fram som en reaktion mot att litteratur fortfarande ansågs lättsinnigt och omoraliskt — Goring kallar det för “polite reading” — och det fanns både i litteraturens innehåll och hos läsaren en koppling mellan emotionell respons (enligt accepterade mönster) och dygd.⁹⁷ Emotionell respons som ett sätt att vinna symboliskt kapital levde kvar ännu i den tidiga engelska romantiken (den hade i princip helt försvunnit vid 1820-talet).⁹⁸ Eftersom romantiken kom senare till Sverige skulle man kunna vänta sig att “polite reading” som fenomen uppträdde i salongslivet, men detta var inte fallet: “Det är uppenbarligen viktigt att läsa väl, men det förväntades inte några större åthävor. Av den retoriska deklamationsstil som tidigare florerat i salongerna på kontinenten, ser man här ingenting.”⁹⁹ Detta beror sannolikt på de tyska borgerliga influenserna i salongen (vilka skiljde sig från de aristokratiska salongerna som hade mer uppenbart fabricerade krav på uppförande och ritual) samt på Uppsalas intellektuella, akademiska miljö. Litteraturen var en förutsättning för salongens existens, och dess värde och förtjänst behövde inte bevisas på annat sätt än genom kvalitet.

Det som var särskilt användbart med salongspubliken var att den inte endast utgjordes av den egna vänskapskretsen. Även om kärnan i gruppen var mer eller mindre fast var salongen en halv-offentlig miljö där nya deltagare ofta bjöds in.¹⁰⁰ Som Lönnroth och Delblanc skriver blev universiteten de nya centra för ‘vitterhet’ under 1800-talets tidiga decennier, och övertog “huvudstadens roll som centrum för kulturlivet och den intellektuella debatten”, vilket lockade många framstående besökare.¹⁰¹ Bland annat Carl Jonas Love Almquist och Jenny

⁹⁵ Holmquist (2000), 124.

⁹⁶ Paul Goring, ‘Polite reading: Sentimental fiction and the performance of response’ i *The Rhetoric of Sensibility in Eighteenth-century Culture*, Cambridge: Cambridge University Press 2005, 143.

⁹⁷ Goring (2005), 153, 170.

⁹⁸ Goring (2005), 179.

⁹⁹ Mansén (1993), 48.

¹⁰⁰ Söderlund (2000), 303.

¹⁰¹ Lars Lönnroth, Sven Delblanc, *Den Svenska Litteraturen 2: Genombrottstiden*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag 1999, 35.

Lind besökte vid olika tillfällen Mallas salong.¹⁰² Detta är värt att påpeka då Malla från början var besviken över att flytta till den lilla universitetsstaden Uppsala istället för att bo i Stockholm.¹⁰³ Vem som helst var dock inte välkommen hos Malla i den “lilla valda kretsen”.¹⁰⁴ Mansén skriver:

Hon har kanske den mest slutna salongen, även om hon i sin dagbok påstår att den står öppen för alla som bryr sig om henne. Man måste på tämligen oklara grunder kvalificera sig för inträde och ytterst är det värdinnan som avgör. Urvalet är mycket personligt och sker på sådana individuella grunder som hör ett modernare samhälle till.¹⁰⁵

Återigen verkar det som att fältets regler är svårdefinierade eftersom de beror så mycket på värdinnans natur och *habitus*. Ospecifict får vi veta i memoarerna från 1823 om en fredagskväll att “alla kommo som Malla helst såg.”¹⁰⁶ Den offentliga delen av salongen verkar ha varit mindre tilldragande för Malla som ju ville känna en samhörighet som var svår att uppnå ens med några få vänner. Ingrid Holmquist går så långt som att säga att hon var förälskad i sin vänskapskrets.¹⁰⁷

Under samma år som salongen blomstrade fick musiken, mycket genom studentsång och festmusik med akademiska evenemang, sitt stora genombrott i Uppsala.¹⁰⁸ Uppsvinget skedde naturligt i och med staden nya kulturella vikt. Det var därför självklart att kvällen hos Malla, liksom sammankomster generellt i hennes sociala krets, avslutades med musik. Agnes Geijer var en mycket talangfull och bildad sångerska, och Mallas systerdotter Ava Wrangel uppträdde ofta.¹⁰⁹ I sin artikel om musikaliska salonger lyfter Eva Öhrström fram hur känslösamt musiken bemöttes med suckar och gråt:

Genom texterna löper som en röd tråd uttalanden om flickornas aura när de musicerade. Både Agnes och Ava orsakade smärre utbrott av svärmisk beundran från männen, som i salongen såg sina ljuslockade ideal frambringa guldtoner ur strupen. På nätterna uppuktade riddarna de sovande flickorna med sina serenader utanför deras fönster.¹¹⁰

Här ser vi plötsligt den högromantiska, emotionella respons som inte syntes under högläsningen. Läsningen och musiken, separerade av måltiden verkar ha fyllt två helt olika

¹⁰² Fröberg (1975), 73.

¹⁰³ Fröberg (1975), 76.

¹⁰⁴ Memoarer III, 103.

¹⁰⁵ Mansén (1998), 446.

¹⁰⁶ Memoarer III, 100.

¹⁰⁷ Holmquist (1990), 209.

¹⁰⁸ Fröberg (1975), 74.

¹⁰⁹ Öhrström (1998), 68.

¹¹⁰ Öhrström (1998), 69.

funktioner under kvällen. Visserligen kunde den litteratur som lästes framkalla känslor, och med tanke på de författare som ofta figurerade i programmet — Schiller, Atterbom, och Jean Paul för att nämna några¹¹¹ — var väl detta också meningen, men syftet var att läsa och kommentera stil och språk, vilket reflekteras i Mallas sakliga läsanteckningar.¹¹² Däremot tonsattes ibland stycken som lästs tidigare under kvällen och framfördes under musikdelen. De öppnades då upp för en ny, mer emotionell respons.

Både Mansén och Holmquist behandlar utförligt en specifik episod i memoarernas manuskript som inte tagits med i den tryckta utgåvan. Episoden är från 1822 när salongen fortfarande var i sitt tidiga skede, och det är Mallas enda utförliga beskrivning av en fredagsafton vilket tar formen av en dramatisering; en fe kommer in genom spiseln och säger sig ha hört Mallas önskan om att alla i salongen endast ska tala sanning: “Den förmättna! för att straffa henne skall hon för denna afton få sin önskan uppfylld.”¹¹³ Redan från början märks hur illa kvällen kommer att ta sig ut, då Mallas guddotter Emilie som anländer först anmärker att “det är kallt och ruskigt som vanligt här inne.”¹¹⁴ När allt fler gäster anländer börjar förolämpningarna hagla. Alida Knös får höra att hon bryr sig för mycket om sitt utseende, Atterbom att han “är svag för det ytliga” hos kvinnor och Anna-Lisa Geijer av Atterbom att han håller av henne “utan att just finna henne så vacker.”¹¹⁵ Sällskapet skingras när en grupp med Geijer i spetsen blir förnärmade och går, tills Alisa Geijer försonande säger: “Kära Malla tycker Du att jag skulle gå ifrån Dig! Jag är ju din vän, jag håller af dig med alla dina brister, och fastän du i kväll förefallit mig bra underlig, lemnar jag dig visst icke.”¹¹⁶ Resten av sällskapet återvänder och sämjan återställs, och till sist kommer feen tillbaka och häver sin förbannelse:

Efter min förmodan blef sällskapsnöjet stördt — Försvinn farliga tvång att utsäga den ovillkorliga tanken! Må den ensamma här ännu kunna lefva i sina drömmar, och ännu bibehålla hjertats varma och glada tro på vänner och deltagande som så ungdomligt bor inom dess åldrade yta.¹¹⁷

Mansén skriver följande om episoden:

¹¹¹ Mansén (1993), 48.

¹¹² ex. Memoarer III, 97.

¹¹³ Montgomery-Silfverstolpe, M., *Minnen/Memoarer*; vol 3, kap 9 andra avdelningen 1822, UUB SilfverstolpeMalla 12, 27.

¹¹⁴ ibid.

¹¹⁵ ibid., 30.

¹¹⁶ ibid., 36.

¹¹⁷ ibid., 38.

Även om denna text inte återger den normala samtalstonen, så är den ändå skriven av Malla Silfverstolpe själv och av henne dessutom uppläst för vännerna. De underströmmar som här kommer till klart uttryck visar i hur hög grad salongslivet var ett socialt och erotiskt spel, halvt på lek, halvt på allvar. Mot denna bakgrund är det kanske mer förvånande att skandalerna inte omgav denna krets så som de omgav de engelska romantikerna.¹¹⁸

Att Mallas anförande har tagits bort ur de publicerade memoarerna beror sannolikt delvis på de erotiska attraktioner hon explicit placerar mellan salongsdeltagarna, men även på att bilden av salongen i denna version blir problematisk, laddad, och oharmonisk. Det blir mycket tydligt att det inte är gängse bruk att faktiskt tala sanning (som väl är sant i många sociala situationer), men att de närvarande ändå är medvetna om att de spelar ett spel, och om de åsikter deras vänner egentligen har om dem. Det är en viktig inblick i fältets spelregler, och anmärkningsvärt att Malla väljer att synliggöra dem. Huruvida det var för att utmana reglerna eller öka gruppens intimitet är svårt att säga, men medvetenheten gör tydligt salongens begränsningar som ett fält där Malla kan vinna den sortens socialt kapital (innerlig vänskap och erkännande) som hon söker. Hon visar att reglerna försvårar vänskapskulturen, men också är nödvändiga för att upprätthålla den. Att sällskapet till sist kommer överens trots förbannelsen är en reflektion av att Malla ansåg (eller önskade) att vänskapsbanden var tillräckligt starka för att motstå motgångar. Att någon annan än värdinnan själv skulle ha skrivit och presenterat en dylik tolkning av sällskapet hade dock varit otänkbart.

Kvinnor och Män

Som tidigare nämnts var separationen mellan män och kvinnor i salongen tydlig redan i deras fysiska placering, och den understryks i de beteenden som förväntades av gästerna under kvällen. Under läsningen förväntades kvinnorna arbeta med diverse handarbeten medan männens huvudsakliga uppgift var att lyssna och ibland, tillfrågade av värdinnan, komma med synpunkter på det lästa materialet. Geijer verkar även ha tyckt om att teckna, och Atterbom somnade gärna till en stund (kanske inte helt konstigt med tanke på den kvava luften).¹¹⁹ Trots sin bildning och känsla för vad som kunde väcka intressanta samtal, deltog Malla inte nämnvärt själv i diskussionerna. Följande citat från memoarerna är talande:

¹¹⁸ Mansén (1993), 51.

¹¹⁹ Mansén (1993), 48

Obeskrifligt roligt hade Malla ibland genom de samtal hon fick höra mellan Geijer och Atterbom och de andra herrarna. Liksom den blinda hönan hittade hon däri stundom goda korn till näring för tanken. En gång vid bordet hos Malla blef fråga om familjelifvet och bandet mellan föräldrar och barn. Geijer talade så härligt därom, men kom i följd däraf att säga: "Ett oäkta barn går ju egentligen omkring i världen som ett levande brott." Det gjorde Malla ondt.¹²⁰

Här verkar det som att Malla lyssnar i bakgrunden, och håller sina åsikter för sig själv. Så var ju också en av hennes starkaste sidor som värdinna denna förmåga att inleda andra i samtal "som anslår din själs skäraste strängar, du börjar bli varm och känna dig hemmastadd."¹²¹ Att gästerna trivdes i salongen och ville komma tillbaka var viktigare för Malla än att vara en uppenbart dominerande närvaro; det var hennes sätt att vinna "kärlek och ära", eller symboliskt kapital. Att som kvinna, oavsett hur självständig, hålla sig i bakgrunden var också en del av det större samhällsfältets implicita regelverk, som inte upphävdes i salongen, och som Malla inte ifrågasatte.

Det finns starka drag i citatet ovan av den självutplånande samhörighet Malla drömde om redan i sin ungdom. Att endast se Malla som en passiv guide för männens filosoferande och kreativitet är dock att undervärdera hennes bidrag till kretsen. I hennes utförliga läsanteckning framgår att hon hade både förmåga och vilja till att fälla omdömen. Som värdinna står hon också vid sidan av de andra kvinnorna i salongen. Kvinnans sfär var den privata världen, och det fanns mycket begränsade möjligheter för kvinnor att utveckla och utöva sin kreativitet inför andra. Den musikaliska aspekten har redan diskuterats, men även vad gäller litterär färdighet innebar den halvoffentliga salongen en möjlighet för kvinnors kreativa uttryck.¹²² Den romantiska salongen var motsägelsefull i att den hyllade "kvinnliga värden" som känslsamhet, intimitet och innerlighet samtidigt som den dominerades av "de manliga kulturpersonligheterna."¹²³ Dessa villkor stämmer väl överens med Ann Öhrbergs analys av den moderna offentliga sfärens framväxt under 1700-talet då "det kvinnliga behövdes för att skapa det goda offentliga samtalet" samtidigt som "kvinnlighet blir ett hot mot mannen, manligheten och mot kommunikationen sig." "Det kvinnliga annekteras och inkorporeras visserligen i det manliga, men *kvinnor* mönstras ut."¹²⁴ Ett liknande mönster syns även i

¹²⁰ Memoarer III, 98.

¹²¹ Thekla Knös, *Efterlämnade anteckningar. Meddelade af A. H.*, Stockholm 1881, s. 52 citerad i Holmquist (2000), 119.

¹²² Holmquist (1998), 226.

¹²³ Holmquist, (1990), 35–6.

¹²⁴ Ann Öhrberg, *Samtalets retorik: Belevade kulturer och offentlig kommunikation i svenskt 1700-tal*, Höör: Brutus Östlings Bokförlag Symposion 2014, 183.

salongens halv-offentliga sfär. Kvinnor hade möjlighet att komma till tals, men det var fortfarande ett manligt forum, om än centrerat kring “kvinnligt kodade egenskaper”, så som sociabilitet.¹²⁵ Ingrid Holmquist argumenterar att kvinnorna i salongen, då de sedan barnsben uppfostrats till att se kvinnans överlägsenhet vad gäller känslor som något positivt, ofta använde detta som en plattform för individualitet, men det var också en begränsande faktor: “För de män som sökte sig till salongskulturen är läget annorlunda: Det kvinnliga är för dem en möjlighet till etisk och estetisk utveckling, medan det för kvinnorna innehåller ett element av nödvändighet, som de i bästa fall kan göra till en dygd.”¹²⁶

Eva Öhrström menar att salongen för unga kvinnor snarare fungerade som en “förtäckt äktenskapsförmedling” där deras kreativa uttryck — särskilt musikaliskt — främst var värdefulla i hänseende till hur attraktiva kvinnorna i framförandet tedde sig för giftermål.¹²⁷ Denna slutsats stämmer delvis, men det är också viktigt att väga in hur möjligheten att utveckla sina kreativa sidor tedde sig för kvinnorna i fråga; oavsett om de i slutändan fick anpassa sig till det traditionella äktenskapet var salongen en plats där de hade viss möjlighet att synas som individer, vilket inte ska undervärderas. Med tanke på kvinnors möjlighet till intellektuell stimulans är det också viktigt att komma ihåg att sammanhanget runt Mallas salong i mycket hög grad präglades av universitetet; Uppsala var inte en typisk miljö. Visserligen kunde kvinnor inte delta i universitetsverksamheten på ett aktivt sätt, men de fick lov att närvara vid föreläsningar (Geijer drog en stor publik som inte alls bara bestod av studerande).¹²⁸ Malla själv hade haft en mycket konservativ uppväxt, men de kvinnor som växte upp i Uppsala, Thekla Knös till exempel, formades starkt av universitetet, och “även kvinnornas samtal kunde i Uppsala bemängas med referenser till filosofer på modet och lekfullt alludera på akademiska termer och begrepp.”¹²⁹ Elisabeth Mansén sammanfattar situationen:

Detta främlingskap inför det upsaliensiska omvittnas från flera håll och ställer uppsalamiljöns särart i relief. Kvinnorna tycks ha varit särskilt kontroversiella och besökande från småstäder och landsbygd ställde sig ofta avvaktande eller avvisande till uppsalakvinnorna och deras förmenta blåstrumpetartendenser. Detta gäller även kvinnor.¹³⁰

¹²⁵ Öhrberg (2014), 171.

¹²⁶ Holmquist, (1990), 36.

¹²⁷ Öhrström (1998), 69.

¹²⁸ Mansén (1993), 37.

¹²⁹ Mansén (1993), 36.

¹³⁰ Mansén (1993), 53.

Malla kom att älska sitt fritänkande umgänge, men anammade aldrig själv sättet. Även om kvinnor tilläts en större intellektuell frihet i Uppsala än på många andra ställen vid samma tid var de ändå begränsade till det privata och halvoffentliga, och hölls även där i bakgrunden.

Romantiken innebar en möjlighet för den stereotypiskt rationelle mannen att bredda sin repertoar med stereotypiskt kvinnliga attribut, men de var egentligen inte ute efter att utmana gränserna mellan könen, utan att utveckla sin egen, manliga, känslomhet.¹³¹ Camilla Wallin Bergström har pekat på en viktig problematik i skillnaden mellan kvinnans och mannens förutsättningar under romantiken: Kvinnans plats var som bekant den privata sfären, men inte det privata med hänseende till individen eller personliga bestyr utan med hänseende till familjelivet. Mannen ockuperar den offentliga sfären, där det å andra sidan finns utrymme för individen.¹³² Under den romantiska perioden utvecklade alltså män en offentlig känslomhet som egentligen hade ganska lite att göra med den kvinnliga känslan som alltjämt levde kvar i den privata sfären. Förutom att odla sin feminina känslomhet som en dygd fanns det för kvinnor även möjlighet att agera musa eller hyllningsobjekt, men inte stort mer än så. Kvinnorna i salongen delade ibland sina verk med kretsen (framförallt Malla själv, och senare Thekla Knös), men det fanns en uttalad skepsis bland vissa av de manliga deltagarna, exempelvis Höijer och Atterbom, angående kvinnligt författarskap i den offentliga sfären.¹³³ Christine Battersby argumenterar att det vid slutet på 1700-talet hade vuxit fram en generellt accepterad uppfattning att det som skiljde människan från djuren var kreativ förmåga: “It was creativity, not reason or talent, that made man resemble a god... made him more than an animal, and made some men superhuman and superior to others. This special spark of divinity was confined to *some* few individuals.”¹³⁴ Dessa individer var alltid män eftersom den mänskliga uppfattningen av kreativitet var baserad på idén av en manlig Gud som skapar jorden.¹³⁵

The psychology of woman was used as a foil to genius: to show what merely apes genius. Biological femaleness mimics the psychological femininity of the true genius. [...] The genius was a male — full of ‘virile’ energy — who *transcended* his biology: if the male

¹³¹ Kristina Nordström, *Melankolin som manligt privilegium: Studier av melankolin i breven från tre romantiska män*, Magisteruppsats framlagd vid Institutionen för idé- och lärdomshistoria, Uppsala Universitet 2008, 45.

¹³² Camilla Wallin Bergström, *Otrogen läsning: Debatter om feminina publikationer 1808–1815*, C-uppsats framlagd vid Institutionen för idé- och lärdomshistoria, Uppsala Universitet 2013, 33.

¹³³ Nordström (2008), 45.

¹³⁴ Battersby (1989), 2.

¹³⁵ Battersby (1989), 8.

genius was 'feminine' this merely priced his cultural superiority. Creativity was displaced *male* procreativity: male sexuality made sublime. Females, however, were represented either as lacking sexual drive, or as incapable of resisting their sexuality.¹³⁶

Denna omöjlighet att se kvinnor med ett aktiv erotisk sinne som "sublime" eller som 'bra' kvinnor överhuvudtaget skapade, som vi skall se, svårigheter för Malla att forma den sortens relationer hon önskade med männen omkring sig. Hon kunde eller ville inte se, trots sin konservativa inställning till kvinnors rättigheter, att hon förväntades agera på ett än mer begränsat sätt än det hon höll sig till.

I sin roll som värdinna intar Malla en plats mer i paritet med sina manliga gäster än de kvinnliga, men hon hör i hög grad fortfarande till den privata sfären som salongen utgör. Mallas enda publicerade verk under sin livstid var hennes kritiska respons till Almquists *Det går an*, kallad *Månne det går an?* Det hon spenderade mest tid och möda på var memoarerna. Även om dessa var ett självutvecklande projekt skrev Malla dem med en tydlig publik i sikte, läste upp stycken för denna publik och sökte bekräftelse och vänskap med publiken genom memoarerna.¹³⁷ Anne Mellor har utvecklat en intressant teori om kvinnors skrivpraxis under romantiken. Hennes slutsatser är baserade på information om och verk av Engelska kvinnliga författare, men kan med fördel appliceras även här:

In this female Romantic tradition, the sublime combines with the beautiful to produce, not the experience of *sehnsucht*, of solitary, visionary transcendence sought (however futilely) by several male Romantic poets, but an experience of communion between two different people, that very "sympathy" or *domesticated* sublimity which Morgan hails on the last page of her novel as the essence of "reason and humanity"¹³⁸

Mellor fortsätter med att påpeka att flera kvinnliga författare under romantiken motsatte sig Burke och Wordsworths representationer av "the sublime" som en maskulin triumf över kvinnans natur, och erbjuder "an alternative definition of the sublime as an experience that produces an intensified emotional and moral participation in a human community."¹³⁹ Helen Maria Williams argumenterade mot Wordsworths uppfattning av intellektuell storhet som det mänskliga sinnets odödlighet att sann storhet istället finns i "the daily practice of friendship and domestic affections, however mutable they may be."¹⁴⁰ Dessa kvinnliga romantiker trodde på en "ethic of care", och fokuserade på individens plats inom familjen eller en annan

¹³⁶ Battersby (1989), 3.

¹³⁷ Holmquist (1990), 45.

¹³⁸ Mellor (1993), 103.

¹³⁹ Mellor (1993), 105.

¹⁴⁰ *ibid.*

sluten social cirkel.¹⁴¹ Kristina Fjelkestam talar i sin analys av Germaine de Staëls roman *Corinna* om det sublimes ur ett politiskt perspektiv, och menar att Madame de Staël har lyckats använda ett manligt betingat uttryck för det sublimes — entusiasm — på ett kvinnligt sätt.¹⁴² Fjelkestam menar att romanens huvudperson Corinna inte diktar för sin egen skull, utan för människorna och jorden “och hennes sublimes konst både skapar och skapas av entusiasmens modiga och generösa handlingar, som kan försätta berg.”¹⁴³ Även här rör det sig alltså om en gemenskap, om än på en större skala, och Corinnas “ethic of care” är uppenbar — sublimiteten är för Madame de Staël ett verktyg för att uppnå samhällslig förändring.¹⁴⁴ Snarare än att vara en synnerligen framgångsrik egotripp, blir alltså det sublimes för många kvinnliga romantiker något som för människor samman på ett eller annat sätt, och det är därför inte heller ett självuppfyllande mål, utan en förutsättning för framgångsrik samvaro.

Likheten med Mallas världssyn är slående; hennes förhoppning är att inom sin vänskapskrets finna sann gemenskap, kärlek, och bekräftelse, och hon var uppenbarligen inte den enda kvinnan som internaliserade de romantiska idealen på detta sätt. Till stor del lär detta bero på begränsningen till den privata sfären (även om Madame de Staël här utmärker sig genom att koppla det kvinnligt sublimes till förändring i den offentliga sfären). Mallas memoarskrivande var ett identitetssökande som hon ofta fick ny kraft till under turbulenta perioder av sitt liv (exempelvis när hon blev änka, och när hennes käre Kernell dog), men det var inte en uteslutande privat aktivitet.¹⁴⁵ En viktig skillnad mellan Malla och många av hennes samtida kvinnliga litterära kollegor är dock att hon inte verkar ha reflekterat över de olika förutsättningarna för och förväntningarna på kvinnor och män. Hennes politiska åsikter, och tankar om kvinnors position i samhället förblir till stor del oklara, och strider ofta mot hennes handlingar utan att hon ser något problem med detta.¹⁴⁶ Det orealiserade idealet av absolut kärlek som Malla hela livet strävar mot är i linje med både romantiken och salongs-kulturen, men hennes sökande efter detta driver hennes personliga framställning i en helt annan riktning: “Bilderna av Malla som den tragiska särningen innebär självhävdelse, aggressivitet,

¹⁴¹ Mellor (1993), 209.

¹⁴² Kristina Fjelkestam, *Det sublimas politik: Emancipatorisk estetik i 1800-talets konstnärsromaner*, Göteborg: Makadam förlag 2010, 93.

¹⁴³ Fjelkestam (2010), 97.

¹⁴⁴ *ibid.*

¹⁴⁵ Holmquist (1990), 44.

¹⁴⁶ Holmquist (2000), 104.

erotik — allt subversiva kvalitéer hos en kvinna,¹⁴⁷ samtidigt som hon inte kan acceptera en självständig och subversiv Sara Videbeck i *Det går an*.

Familjedynamik och erotik — Mallas män

Det framgår av stycken i Mallas memoarer hur viktig andras åsikt var för henne:

Alltid hade Malla roligast med det sällskap som samlades hos henne fredagarna, Geijers, Knös' och de herrar som därtill hörde, men hon ville för ingen del, att den andra delen af Uppsala societet skulle märka det och hon ålade sig därför ett systematiskt tvång att synas vara lika mycket och lika gärna med dem.¹⁴⁸

Varför det var så viktigt att uppehålla denna chimär framgår inte, men det verkar som att Malla var mån om att inte framstå som beroende av någon. Trots sin starka längtan efter innerlighet människor emellan ville hon inte alltför tydligt visa denna längtan, utan uttryckte den istället som en klagan över andras otillräcklighet att uppnå det hon önskade av dem. Tidigt i sitt änkestånd upplevde hon en stark dragning till den unge Per Ulrik Kernell, och skrev år 1822 följande:

Aldrig kom Kernell emellan *fredagarna* utan att vara speciellt bjuden — det kostade på Malla. Hon tyckte, att han väl någon gång kunde hafva lust att komma af sig själf. Att ofta bjuda dem hon helst såg, tyckte hon var att likasom truga dem att komma, hon ville så gärna, det skulle vara frivilligt de skänkte henne en glädje. Då hon råkade Kernell hade hon också en nästan oöfvervinnelig förlägenhet, som hindrade henne att nånsin blifva rätt ledig med honom.¹⁴⁹

Visserligen är memoar-Malla ett alter-ego, en sorts efterkonstruktion som inte alltid överensstämmer med verkligheten, men diskrepansen mellan Mallas ord om sig själv och så som hon framstod är ändå signifikant. Gentemot “den andra delen af Uppsala societeten” är det möjligt att hon kunde upprätthålla en fasad av emotionell självständighet, men i salongskretsen såg det annorlunda ut. “Hennes roll som musa, mecenat och mogen rådgiverska för kretsens unga män leder också till att hon utvecklar en rad svärmiska förbindelser” och genom detta ådrar hon sig löje och fördömande.¹⁵⁰ Ingrid Holmquist menar att Malla här överträder “gruppens moral” och kommer i konflikt med den “traditionellt romantiska, borgerliga kvinnosyn som omhuldades av salongskretsens ledande manliga

¹⁴⁷ Holmquist (1990), 53.

¹⁴⁸ Memoarer, III 54–5.

¹⁴⁹ Memoarer III, 55.

¹⁵⁰ Holmquist (1990), 41.

medlemmar.”¹⁵¹ Malla må vara salongens värdinna, men hon är fortfarande en kvinna med de restriktioner på beteende detta innebär. Trots att hon är änka och aldrig visade intresse för att gifta om sig var beteende som utmanade det borgerliga äktenskapsidealet inte accepterat.

I Grandinsons publicerade version av memoarerna är den mest förledande censuren den som har uteslutit stycken om den erotiskt laddade atmosfären i salongen.¹⁵² Malla framställde nämligen salongens samkväm som erotisk vänskap. Thekla Knös och Hamilton-Geete lyfter å andra sidan fram de aspekter som får salongen att verka som en familj; som deltagare i salongen sedan unga år finns det i Knös betraktelser ett generationsperspektiv med en hierarkisk indelning, och en bild av salongen som ett ställe där alla vet sin plats, och har sin specifika roll.¹⁵³ Knös skriver om sammanhållningen mellan salongs ungdomar och deras tillbakadragna deltagande i salongens skådespel:

Hur rika voro ej dessa qvällar! Hvilken njutning att sitta tyst med sitt arbete i handen och följa med de intressanta, ibland blixtrande samtalen. /.../ Hviskande antydde de unga för hvarandra sia sympatier och ofta var det vid hemkomsten svårt att somna, emedan man sjelf ännu halft i drömmen fortfor att försvara sin åsigt.¹⁵⁴

Thekla Knös uttrycker här de fördelar som fanns även med de mindre framstående rollerna i salongen, då de guidades och lärdes upp av de äldre deltagarna; i vissa skeden av livet uppträdde Malla som en auktoritär modersfigur till Thekla (trots att hennes riktiga mor Alida ofta deltog i salongen själv).¹⁵⁵ Om man ser salongen som en konstruerad familjedynamik blir det förståeligt att varje individ verkligen hade sin roll att spela, och att den både kunde skapa möjligheter till beteende som kanske inte annars hade varit acceptabelt, men att den även kunde vara restriktiv. Antje Wischmann har betonat det påtvingade i salongsrollerna, men Holmquist menar att den högre form av intimitet som uppnåddes genom familjedynamiken lät Malla exempelvis utforska de erotiska dimensionerna av sin relation till Adolf Lindblad; även om det ledde till negativt skvaller.¹⁵⁶

¹⁵¹ *ibid.*

¹⁵² Holmquist (2000), 99.

¹⁵³ Holmquist (2000), 121.

¹⁵⁴ Thekla Knös, *Efterlämnade anteckningar. Meddelade af A. H.*, Stockholm 1881, ss. 53–4 citerad i Holmquist (2000), 121.

¹⁵⁵ Mansén (1993), 76–7.

¹⁵⁶ Antje Wischmann, ‘Salonkultur und weibliche Autorschaft — Eine Untersuchung zu Malla Silfverstolpes Salon in Uppsala’, *Tijdschrift voor Skandinavistiek*, Vol. 24 2003: 2, ss. 175–197. & Holmquist (1998), 220–1.

Malla och moderskap

Malla fick aldrig några egna barn. Hon hade under perioder omvårdnad om sin släktings son Axel Posse, men några vidare moderskänslor utvecklade hon knappast: “Malla hade god vilja, men föga förstånd och ingen erfarenhet i barnuppfostran.”¹⁵⁷ Kanske är det då inte helt oväntat att Mallas version av moderskap, som hon tog sig an i rollen som salongsvärdinna, kom att bli såpass okonventionell. Anne Mellor skriver följande om moderskap under romantiken:

Female writers concern themselves with the various ways in which the socially constructed role of motherhood can be *performed*. They celebrate the mother as educator and moral guide, as the provider of spiritual and emotional comfort. But they do not eroticise the mother or endorse the notion that a woman’s sexual desires are aroused and satisfied by nursing her infant.¹⁵⁸

Den första delen av Mellors påstående passar väl in på Malla i hennes roll som modersgestalt. Adolf Lindblad utgör ett bra exempel på detta: Malla finansierade Lindblads musikutbildning, och Lindblad talade förtroligt med henne om sina bekymmer, “visade mig innerlig vänskap och tillit — må jag kunna svara därpå *rätt!*”¹⁵⁹ Andra delen av Mellors påstående fungerar inte lika väl på Malla, och antar att sexualisering av fysiska handlingar är det enda sättet att erotisera moderskapet. Eftersom Mallas modersroll är helt och hållet figurativ och i förhållande till vuxna (om än yngre) män kan detta inte appliceras på henne, men det betyder inte att hennes erotiserade version av moderskap inte var inspirerad av det romantiska idealet — tvärtom. Den sinnliga kärlek Malla sökte stod för henne i motsättning till den sexuella gemenskap och sexuella tillfredsställelse äktenskap innebar.¹⁶⁰ Längtan och avstånd var en förutsättning för innerlighet, liksom i den avståndsdyrkan av höga damer som rådde bland medeltidens trubadurer, och som levde kvar i salongsmiljön.

Paul Fröberg framställer Mallas relationer till yngre män som nästan uteslutande (sexuellt) erotiska svärmerier:

Våren 1821 lär hon känna Per Ulrik Kernell, och minnet av den tidigt bortgångne ger sin helgd åt allt vad livet sedan bjuder henne av öm tillgivenhet. I januari 1823 tangerar under en kort period hennes känsloladdade vänskap för Erik Gustaf Geijer passionens rånmärken. Några månader senare blir Adolf Fredrik Lindblad — den svenska romantikens unga

¹⁵⁷ Memoarer II, 249.

¹⁵⁸ Mellor (1993), 83.

¹⁵⁹ Memoarer III, 103.

¹⁶⁰ Holmquist (1990), 48.

musikgeni — föremål för en kärlek, som hon själv betecknat som sin största och starkaste. Fr. o. m. 1831 och under mer än ett decennium framåt upplever hon ett lidelsefullt vänskapsförhållande till skalden Carl Wilhelm Böttiger. Däremellan och därefter passerar i minnesanteckningarna en lång rad ynglingagestalter, inför vilka hennes hjärta flödar över av ömhet och behov av ömhet.¹⁶¹

Givetvis kan man inte argumentera att det inte fanns en viktig erotisk dimension i dessa svärmerier — däri finns det medhåll från flera håll i forskningen — men Fröbergs framställning av Malla som någon sorts cougar är inte heller rättvis, och utgår från en bedagad kvinnosyn. Han undersöker brevväxlingen mellan Malla och Kernell och konstaterar att “det finns i Kernells känsla ingenting av erotik i ordets sensuella mening”, och senare: “Kanske ligger i Kernells samtidigt upprepade betonande av det sonliga och broderliga i förhållandet till Malla en mild reservation gentemot hennes passionerade kärlekskrav.”¹⁶² Kernell skriver exempelvis i sitt sista brev till Malla från den tredje januari 1824: “Att Adolph Lindblad håller sig till Dig gläder mig; låt honom få skänka Dig sitt förtroende, han är så orolig och behöfver ett moderligt, vänligt hjerta.”¹⁶³ Visserligen påpekar Fröberg att även Malla söker “i sitt förhållande till Kernell se förhållandet mellan mor och son, syster och bror” men menar att detta är ett sätt för henne att försöka rättfärdiga deras närhet trots sin ålder och bristen på släktskapsband dem emellan.¹⁶⁴ I memoarerna från december 1821 skriver Malla:

Sista veckan före jul såg Malla Kernell nästan hvarje dag; det hade nu blifvit en så god vana. Ack, hade hon haft en sådan bror, eller hade någon af hennes många systersöner varit som han!! En afton hos Geijers, då Kernell utgick den sista af herrarna, kysste Charlotte Wrangel sitt finger och kastade en slängkyss efter honom, så gjorde fru Geijer och hennes syster Jeana Lilljebjörn, han var allas favorit. — Malla hade väl velat göra så med — men hon kunde ej skämta med sin tillgifvenhet för denne älskvärde unge man, hon kände den djup och innerlig som den högaktning han ingav henne genom sitt enkla, anspråkslösa sätt att vara, förenadt med så ovanligt behag och glädtighet.¹⁶⁵

Det finns ingen anledning till att Kernells ord rörande deras relation skulle tas på allvar och inte Mallas. Särskilt som även Kernells brev till Malla har sin andel kärleksbetygelser. I augusti 1822 skriver han: “Jag vet att jag älskar dig; ty för dig förtiger jag ju icke det som bor i djupet af mitt hjerta fördoldt för verlden, som så gerna annars vill profanera de heligaste känslor.”¹⁶⁶ I ett P. S. till ett brev från november följande år undrar han: “Visar du för någon mina bref? Var försiktig; jag skulle ej tycka om ifall 3:dje person förrådde något äfven

¹⁶¹ Fröberg (1975), 144.

¹⁶² Fröberg (1975), 151.

¹⁶³ Memoarer III, Bilaga, 266.

¹⁶⁴ Fröberg (1975), 152.

¹⁶⁵ Memoarer III, 44.

¹⁶⁶ Memoarer III Bilaga, 235.

oskyldigt, eller såg ej våra 4 ögon nog?”¹⁶⁷ Kernells kärleksförklaringar skrivs då visserligen i privata brev till skillnad från Malla som skriver i sina halvt offentliga memoarer (även om det med största sannolikhet fanns delar som hon inte delade eller ämnade dela med sig av, vilket illustreras nedan), men det finns i bägge handlingarna ett visst mått erotik som inte utesluter att de identifierar sin relation familjärt. Det finns inget otvetydigt bevis på att Malla pressade Kernell eller sökte något han inte var villig att ge, och uppenbart av hans många långa brev är att han värdesatte Malla liksom Malla värdesatte honom.

Malla var tvungen att navigera ett vatten där Kernell kan använda uttryck om innerlig kärlek till både män och kvinnor utan att det tolkas som sensuellt, medan Malla som kvinna inte får lov att spela efter samma regler. Hon söker, som tidigare diskuterat, “sublimity”, vilket i hennes fall innebär “an experience of communion between two different people”.¹⁶⁸ Som en kvinna i särställning kräver hon mer av en sådan relation än hon kan få ut av kvinnorna i sin närhet (även om hon fogar mycket starka vänskapsband även med dem), och söker den kreativa kraften som finns tillgänglig för dem som verkar i den offentliga sfären, det vill säga männen. I sin dragning till dessa män finns det för henne som kvinna inget språk tillgängligt att använda som inte erotiserar umgänget, vilket i sin tur ådrar henne kritik och löje. Även Ingrid Holmquist trycker på att Malla har en förkärlek att måla upp sig själv som “den tragiska hjältinnan” och begagnar sig av detta för att rättfärdiga ett “romaneskt” brevväxlande med Kernell.¹⁶⁹ Vidare skriver hon:

Den tragiska hjältinnan tycks emellertid inte alltid ge tillräcklig legitimitet åt förhållandet till Kernell, så i vissa fall försöker Malla Silfverstolpe ge det en mera passande karaktär genom att framställa det som ett förhållande mellan mor och son. Överhuvudtaget finns det en tendens hos henne att vilja betrakta de tämligen oprövade och odefinierade relationer som skapas inom uppsalakretsen som familjeförhållanden.¹⁷⁰

Själva förutsättningen att det krävdes av Malla att legitimera sin relation till Kernell (och senare Lindblad med flera) skapar i sig svårigheter för hur relationen ter sig och utvecklas; under ständig granskning från resten av vänskapskretsen är det inte underligt att Malla sökte olika vägar för att avvärja dömande. Till råga på detta bidrog också Mallas fragmentariska

¹⁶⁷ Memoarer III Bilaga, 264.

¹⁶⁸ Mellor (1993), 103.

¹⁶⁹ Holmquist (1990), 51.

¹⁷⁰ Holmquist (1990), 52.

familj under hennes uppväxt till en önskan att skapa ett substitut under senare år, särskilt när det blev uppenbart att hon skulle förbli barnlös.¹⁷¹

Melankoli och geni

Under romantiken var idealbilden av kvinnan fortfarande till stor del som en lättsam och behagfull karaktär,¹⁷² även om det fanns en attraktion bland romantiska män till kvinnliga kvaliteter och den kvinnliga tvillingsjälén (som dock alltid förblev i den privata sfären). Medan melankoli och svårmod hos män fick en positiv klang kopplad till genialisk kreativitet och sökande efter “själens ursprungliga hem”, sågs melankoli hos kvinnor snarare som hysteri — en negativt betingad depression som skulle botas.¹⁷³ Melankolin hos Malla är tydligt framträdande i hennes sökande efter innerlig samhörighet; Det är just den längtan efter “själens ursprungliga hem” som inspirerade många av romantikens manliga författare, men hos henne framstår den som något annat. Birgitta Holm har påpekat att den kvinnliga rösten i litteratur ofta uppfattas som gnällig, och bland annat Holmquist lyfter vid upprepade tillfällen fram att Malla i memoarerna ter sig missnöjd och egocentrisk.¹⁷⁴ Man kan tolka detta som ett uttryck för de begränsningar hon upplever som kvinna, trots sin ovanligt starka ställning som ekonomiskt oberoende änka. Mallas unika position till trots finns den offentliga sfären där romantikens melankoli blir en kreativ kraft inte tillgänglig för henne (delvis också på grund av hennes egna konservativa övertygelser om kvinnans roll). Fast i den privata, men inte individ-tillåtande, sfären blir kvinnlig melankoli till självförbrännande hysteri.¹⁷⁵ Mallas svärmerier — vilka ofta ackompanjerades av karriärshjälp till mannen genom finansiering och kontakter — kan ses som en kanalisering av den kreativa kraft hon inte hade förmåga eller vilja att själv göra anspråk på, och de framstår då som mer moderliga än erotiska.

¹⁷¹ Holmquist (1990), 52

¹⁷² Nordström (2008), 44.

¹⁷³ Christina Svensson, ‘Hysteriska kvinnor och melankoliska män i den svenska romantikens litteratur’ i Kress, H. (red.) *Litteratur och kjønn i Norden*, Reykjavik: Universitetets forlag 1996, 128–29.

¹⁷⁴ Birgitta Holm, ‘Fem kniviga k:n: Kanon, Kön, Kvalitet, Kritik och Kotterier’ i Kress, H. (red.) *Litteratur och kjønn i Norden*, Reykjavik: Universitetets forlag 1996, 44 & Holmquist (1990), 43.

¹⁷⁵ Svensson (1996), 131.

För att återgå till Adolf Lindblad, är det intressant att undersöka hur han beskrivs när han först påträffas i memoarerna. Kernell hade berättat om sin vän Lindblad redan 1822 och året därpå, då Kernell hade rest, kom han till Uppsala som student:

Han var 22 år; genast då han inträdde genom salsdörren i förmaket fäste hans utseende Mallas uppmärksamhet, likasom han i förväg mycket intresserade henne genom Kernells beskrifning. Lång, smärt, med yfvigt rikt ljusbrunt hår, såg han i Mallas tycke särdeles intressant och originell ut. Utan att vara vacker föreföll detta anlete, denna gestalt henne så uttrycksfullt och genialiskt behaglig, den svarta fracken klädde honom så väl, håret, på sned kammadt, var ej likt någon annans. /.../ Han sjöng med ett uttryck, en egen ton som hon aldrig hört. Med ett ord, han behagade henne utomordentligt!¹⁷⁶

Malla fäster uppmärksamhet främst vid Lindblads utseende, och det är svårt att läsa hennes beskrivning utan att slås av bilden av en romantisk hjälte, "originell" med "yfvigt hår", ett geni — hon använder ju också uttrycket "genialiskt behaglig". Originaliteten framkommer igen i hans "egen ton", som en stor talang. I Mallas ögon förkroppsligar han romantikens naturlighetssökande ideal, och hyllning av naturbegåvningen.

I sin diskussion of *The Madwoman in the Attic* skriver Christina Svensson om hur den verkliga romantiska kvinnan, inte bara den i litteraturen, "kan förändligas eller demoniseras":

Både den — inom romantiken så populära — okroppsligt änglalika skönheten, och monstret, som innebär en destruktiv och utmanande bild av det kroppsliga, måste hos kvinnan leda till en kluven känsla för den egna kroppen. Litteraturen och den manligt styrda tillvaron sätter upp ideal åt kvinnan, men bakom dessa ideal upplever kvinnan sig själv som något annat. Detta måste hon förneka. Mannens kvinnoideal och behovet att behaga hindrar kvinnan att förverkliga sig själv.¹⁷⁷

Behovet att behaga åtföljs hos Malla av en önskan att behaga: Det är inte bara mannens ideal av kvinnan som kräver detta av henne, utan Mallas eget ideal också, och hennes kamp för det viktiga kapital som erkännande utgör för henne. Dubbelheten i kvinnans förutsättningar syns särskilt väl hos Malla, som agerade okonventionellt men resonerade konservativt, och som rörde sig på ett fält som hon själv till viss del skapade, men som även reflekterade regler baserade i alla de manliga deltagarnas *habitus*.

Fosforisten

Per Daniel Amadeus Atterbom var en av de namnkunniga gestalter som ofta besökte Mallas salong, och han hörde också till universitetseliten även om hans akademiska karriär var

¹⁷⁶ Memoarer III, 82.

¹⁷⁷ Svensson (1996), 130.

tämligen långsam.¹⁷⁸ Sten Lindroth utnämner honom till centralgestalt bland den nya romantiska estetiken och poesin:

Romantikens genombrott, vad som kallades för fosforismen, var en av det akademiska Uppsalas mest omvälvande idéhistoriska insatser. En känslfull och prunkande poesi fyllde de romantiska journalerna och kalendrarna, med hjälp av Schellings dunkla filosofi tolkades naturens och religionens hemligheter. Den världsfrånvände och överkänslige Atterbom var som fosforismens huvudman lika mycket filosofisk tänkare som utövande poet och estetisk omstörtare.¹⁷⁹

Många var de som inte förstod sig på och uppskattade fosforismen, vars krets förblev relativt begränsad, och till en början hörde även Malla till skeptikerna. I memoarerna från 1814 skriver hon:¹⁸⁰

Gustava Arnell och Charlotte Wrangel voro mycket intagna af Atterboms poesier och läste dem väl, så att Malla, nästan mot sin vilja då, fann särdeles behag däri. Då hon läste dem själf, fann hon dem ofta obegripliga, tillkrånglade, utan klarhet, och som hon ej mycket tyckte om och gillade grefvinnan d'Albedhyll (Charl. Wrangel) hade hon litet prevention emot det *hon* berömde. Atterboms "Vikingasäten", med Hæffners vackra musik blef henne dock genast mycket kär, då den sjöngs den 27 februari 1814 vid en fest, som då gafs i anledning af föreningen med Norge i de s. k. Taffelrummen på slottet.¹⁸¹

Det var också hos Grevinnan d'Albedhyll som Malla först introducerades till Atterbom, och hennes anteckningar om mötet är något motsägelsefulla som så mycket annat hos henne. Delvis noterar hon att "han tycktes behaga sig i hennes sällskap, hvilket rätt mycket smickrade henne, fastän hon ville göra sig rar."¹⁸² I följande stycke, efter en fysisk beskrivning av Atterbom skriver hon: "Han behagade icke Malla; men han talade bra, fastän med östgötabrytning, det var något nytt och rikt i hans samtal, som ingaf nyfikenhet och begär att utgrunda honom."¹⁸³ Trots att hon var avogt inställd till en början — man kan inte låta bli att bemärka att det var åtminstone till viss del en princip sak att inte hålla med Grevinnan d'Albedhyll — var Atterbom efter detta första möte ett alltmer vanligt inslag i Mallas sociala liv, och blev med tiden en mycket nära vän. Ingrid Holmquist kallar Atterbom för "damernas vän" eftersom han även hade nära kontakt med Alisa Geijer och Alida Knös framförallt innan sitt giftermål: "Tillsammans med dem engagerar han sig i alla de sysselsättningar som utgör stommen i vänskapskulturen. Han läser högt med dem, brevväxlar med dem och deltar i samtal som ofta rör vännerna och deras situation."¹⁸⁴ Holmquist påpekar också att "Atterboms

¹⁷⁸ Lindroth (1976), 184.

¹⁷⁹ *ibid.*

¹⁸⁰ *ibid.*

¹⁸¹ Memoarer II, 236.

¹⁸² Memoarer II, 238.

¹⁸³ *ibid.*

¹⁸⁴ Holmquist (2000), 155.

intresse för [vänskapskulturen] ligger i linje med hans högromantiska könsideologi som visar ett positivt intresse för kvinnlighet, särskilt moderskap och kvinnligt konstnärskap” samtidigt som han motstridigt nog hade en synnerligen kall inställning till lärda kvinnor.¹⁸⁵ Intresset för kvinnlighet syns genom detta motsättning ha varit ett sätt för honom själv att överskrida sin sexualitet och finna “the sublime”.

Med tanke på Mallas törst efter innerliga vänskapsförhållanden borde hon ha tagit emot Atterboms närmanden med öppna armar — han kallade sig själv hennes bror, och skrev brev som var så personliga att han explicit bad henne hålla dem privata (det var vanligt förekommande att läsa upp brev högt inom vänskapskretsen) — men Malla var, åtminstone till en början, mycket försiktig i relationen och var framförallt brydd över ålderskillnaden.¹⁸⁶ Möjligtvis berodde denna motvillighet på att hon ännu inte var riktigt bekväm i den sortens vänskapskultur som senare skulle komma att definiera hennes salong (inledningen till deras nära relation sker innan David Silfverstolpes död), eftersom relationen blev mer naturlig när Malla samlade erfarenhet inom de områden som intresserade Atterbom (d.v. s. poesi) och därmed kände att hon hade mer att bidra med i relationen.¹⁸⁷ Dock finns det fortsatta spår av att Malla irriterar sig på Atterbom. Exempelvis när han kommer till henne och klagar på att han inte kan gifta sig med sin Ebba ännu på grund av pengabrist: “Malla fann honom otacksam och förnöjd att ej kunna lefva i hoppet, och tänkte: denna ohjälpliga olycka ligger i hans sjuka lynne!”¹⁸⁸ Visserligen irriterar sig Malla på många av sina vänner vid ett eller annat tillfälle men det är talande att Atterbom, trots den status som litterär ledsagare han får för Malla, aldrig kommer att beskrivas med en tillstymmelse av den auktoritet Geijer har i Mallas memoarer.¹⁸⁹

Det kan ifrågasättas huruvida Malla kom att uppskatta Atterboms poesi för att hon vande sig vid stilen och lärde sig mer om litteratur i allmänhet, eller om det var en följd av deras vänskap. Malla rörde sig ju i en krets vars åsikter hon aldrig riktigt anammade, och det är inte uppenbart att hon skulle ha så helt vänt om i sin litterära smak att hon uppskattade det som producerades av Atterboms “sjuka lynne” av annan anledning än familjeloyalitet — och de

¹⁸⁵ Holmquist (2000), 156–7.

¹⁸⁶ *ibid.*

¹⁸⁷ Holmquist (2000), 157.

¹⁸⁸ Memoarer III, 128.

¹⁸⁹ Holmquist (2000), 159.

tonsättningar som verserna ofta framfördes i. Mallas inställning till Atterbom syns ha varit för henne relativt konventionell inom ramen för salongsretsens vänskapskultur. De spelade efter fältets regler utan att särskilt utmana dem, och vann genom sin sammankoppling i salongen båda symboliskt (socialt) kapital; Malla genom Atterboms konstnärliga förmåga, och Atterbom genom Malla och salongens status. Det finns dock föga spår av den innerlighet (det kapital hon verkligen sökte) som präglade Mallas relationer till Kernell och Lindblad.

Reseda

Redan första gången Malla introduceras till Geijer, vid en sammankomst hemma hos Wrangels i maj 1814, tydliggörs hennes vördnad för denne man “som hon hört mycket talas om som ett utmärkt hufvud, historiker, skald och musikus.”¹⁹⁰ Geijer sitter och läser ett stycke av Atterbom för sig själv:

Sedan han slutat, närmade sig Malla sakta — hon var blyg för Geijer liksom för alla människor som ingaf henne djup högaktning — bemäktigade sig bladet som han nyss lämnat, och genomläste det långsamt med ett slags hopp, att hon därigenom skulle kunna få någon del af de tankar som under läsningen däraf uppstått hos den berömde mannen.¹⁹¹

Det var först i mars året därpå som hon gick på en av Geijers föreläsningar, och hon noterar att “Geijers manliga raska föredrag behagade henne obeskrifligt och det friska, kraftfulla däri upplifvade hennes mod.”¹⁹² Hon har också nogsamt antecknat att det första ord Geijer adresserat direkt till henne var “duell” då han råkat höra henne fråga Gustava som satt bredvid att repetera det sista ordet han sa.¹⁹³ “Dessa föreläsningar blefvo nu Mallas käraste nöje och timmen mellan tolf och ett den angenämaste på dagen.”¹⁹⁴

Geijer var för Malla, och för salongssällskapet i allmänhet, på många sätt en auktoritär fadersfigur.¹⁹⁵ Innan det slutgiltiga avfallet på 1840-talet, då Geijer anammade liberalismen i en åsiktsvändning som Malla inte kunde förstå eller följa, var deras relation genomgående god, även om den präglades av två ansenliga konflikter.¹⁹⁶ Konflikt är väl kanske fel ord, då

¹⁹⁰ Memoarer II, 240.

¹⁹¹ Memoarer II, 240–1.

¹⁹² Memoarer II 251.

¹⁹³ Memoarer II, 252.

¹⁹⁴ *ibid.*

¹⁹⁵ Holmquist (2000), 160.

¹⁹⁶ Holmquist (2000), 159.

Malla inte gick i konflikt med Geijer, men hennes reaktioner i memoarerna visar väl hur uppbragd hon blev. Den andra konflikten rörde Geijers fördömande av Mallas lättsinniga inställning till att söka tröst i religionen; han menade att hon inte kände nog fruktan inför Gud.¹⁹⁷ Den andra episoden är av större vikt och inträffar några år efter David Silfverstolpes död då Geijer erbjuder sig, på ett sätt som ter sig både udda och klumpigt, att ge Malla ett barn. Episoden har förstäeligt nog redigerats bort från de tryckta memoarerna, men finns nedtecknade i originalmanuskriptet. Geijer påpekar först Mallas ensamhet vilken Malla medger, och manuskriptet fortsätter sedan:

Geijer såg på henne med ett särdeles uttryck af ömhet och välvilja fastän med skygg blick och sade med en halvt rörd halvt bestämd röst — “Att Du ej blifvit Mor är en för stor saknad för en sådan qvinna som Du! — det bör du ännu blifva — Om Du som Du ämnar gör en utrikes resa — far till Amalia, så kunde Du lätt dölja det — och jag håller af Dig!”¹⁹⁸ (Mallas understrykning)

Malla blir naturligtvis skärrad över erbjudandet men behärskar sig tills Geijer har lämnat henne: “Malla låste alla dörrar; hon var alldeles utom sig — hvad var detta? förakt? — vänskap? — Kärlek? Nej! den kunde hon ej mera väcka; — och detta af Geijer! Malla trodde hon skulle blifva galen, så bultade hennes hjerta, så brusade hennes hufvud.”¹⁹⁹ (Ordet ‘Geijer’ är i manuskriptet understruket tre gånger) Ingrid Holmquist erbjuder två möjliga anledningar till att Geijer gjorde denna typ av närmande:

Trots sin sociala status och sin prestige som salongsvärdinna hamnar Malla Silfverstolpe i en utsatt position som ensamstående kvinna och sexuell varelse genom Geijers närmande. Värdinnerollen kan här tänkas spela en ambivalent roll: samtidigt som den ger makt kan den också signalera en tvetydig sexuell status på grund av den erotiska dimension som historiskt finns i salongskulturen. Även tidens vänskapskultur med dess tójbara gränser i förhållande till erotik kan ge en förklaring till den uppkomna situationen.²⁰⁰

Detta är en mot Geijer alltför tillåtande tolkning av situationen; han var sannolikt mycket väl medveten om den auktoritet han utövade på Malla och det är svårt att se episoden som ett välment missförstånd. Som vi såg i stycket om salongens historia kommer salongens erotiska dimension delvis från kurtisaner, men också från trubadurmiljöer där erotiskt inte behöver innebära sexuellt. Med tanke på Mallas konservativa hållning och aristokratiska bakgrund är det inte förvånande att hennes uppfattning av salongens erotik snarare hör till den senare varianten, vilket framgår av hennes fördömande av lösa moraler bland salongsdeltagarna hon

¹⁹⁷ Holmquist (2000), 162.

¹⁹⁸ Montgomery-Silfverstolpe, M., *Minnen/Memoarer*; vol 3, kap 9 tredje avdelningen, 1823, UUB SilfverstolpeMalla 12, 5.

¹⁹⁹ *ibid.*

²⁰⁰ Holmquist (2000), 164.

träffar på under sin resa till Tyskland. Alltså borde den erotiskt laddade miljön inte skapa förväntningar på sexuella närmanden gentemot värdinnan; fältet som Mallas salong utgjorde inkluderade inte regler som möjliggjorde detta. Toril Moi talar om att manlig makt över kvinnan är en doxa, “the naturalization of an established order’s arbitrariness.”²⁰¹ Maktutövning i en doxisk (och därmed illegitim) situation är ett utövande av symboliskt våld:

It is important to realize that symbolic violence is legitimate and therefore literally unrecognizable as violence. If explicit ideological or material struggle between groups or classes develops, such as class conflict or the feminist struggle, symbolic violence may be unmasked and recognized for what it is. In the very moment it is recognized, however, it can no longer function as symbolic violence.²⁰²

Ur ett modernt feministiskt perspektiv kan vi därför känna igen Geijers maktmissbruk i förhållande till Malla som, precis som Holmquist lyfter fram, befinner sig i en sårbar situation. Mallas reaktion — att trycka undan tårarna tills Geijer gått, och hennes ifrågasättande om detta är förakt från Geijers sida — illustrerar hennes upplevelse av situationen som symboliskt våld. Hon sansar sig och avfärdar snart grubblerierna som Geijer satt igång hos henne, delvis genom att hon i sin relation med Anna-Lisa Geijer (som diskuteras nedan) vid denna tid läser Amalia von Helvigs passionerade brev till Geijer medan han var förlovad, och delvis genom att påminna sig om att Geijer enligt sitt eget erkännande “har haft ett dussin passioner.”²⁰³ Episoden till trots förblev Mallas relation med makarna Geijer god i många år framöver. Knappt tre veckor efter deras konfrontation får Malla ett brev från Geijer vars innehåll inte avslöjas (i originalmanuskriptet står att brevet medföljer, men det saknas tyvärr), på vilket hon reagerar: “Från denna stund tyckte hon sig tillhöra dem — vara en medlem af denna familj; det gaf hennes tillvaro en betydelse, ett värde som försonade henne med lifvet och gaf intresse däråt.”²⁰⁴ Det är svårt att föreställa sig att Geijers opassande erbjudande skulle utgöra en del av memoarerna som Malla ämnade läsa upp för sin salongspublik, vilket innebär att memoarerna, vilka till största del utformades för en publik, även bör behandlas som en för Malla privat bekännelse.

Hur Geijer som manlig romantisk författare uppfattade Mallas person illustreras i en dikt han skrev till henne i början av 1820-talet, och som med fördel kan granskas och jämföras med

²⁰¹ Moi (1991), 1026, 1030.

²⁰² Moi (1991), 1023.

²⁰³ Memoarer III, 73, 79.

²⁰⁴ Montgomery-Silfverstolpe, M., *Minnen/Memoarer*; vol 3, kap 9 tredje avdelningen 1823, UUB SilfverstolpeMalla 12, 13.

framställningen av Mallas person för övrigt. Dikten finns i olika versioner, men här återges i sin helhet den version som finns bevarad i Mallas memoarer, och som är två strofer längre än versionen i Geijers samlade skrifter från 1875:

I de stilla svala lunder
blommar jag så obekant,
är ibland de dolda under
främling från ett bättre land.

Solens stråle icke stänkte
med sin purpur mina blad,
ibland gräsen jag mig sänkte,
steg ej främst bland blommors rad.

Fast jag ej av ljuset smekas,
bor en helig eld i mig,
och min själ, som uttryck nekas,
blommar stilla inom sig.

Därför uti vällukts floder
andas jag mitt väsen ut,
är bland barnen af min moder
ej den ringaste till slut.

Vandrarn som förbi mig skrider
och mig ofta öfverser
känner dock den fröjd jag sprider —
vet ej huru honom sker,

söker ibland blommors skara
hvem så ljuflig gåfva bär —
vill se'n alltid med mig vara,
har mig mest bland blommor kär.²⁰⁵

Det romantiska, skira kvinnoidealet framträder tydligt i raderna, och dygden i att hålla sig i bakgrunden och skapa utrymme och förutsättningar för mannen att trivas. Kvinnan blir i dikten en del av landskapet, stationär och passiv, medan mannen är en aktiv deltagare i världen. Mallas reaktion till "Reseda" var positiv. Hon skrev, då hon först fick ta del av den att den "gjort Malla så hjärtligt godt emedan den sagt henne, att Geijer funnit mera hos den obemärkta än han i början anat."²⁰⁶ Holmquist menar att den endimensionella och konventionella bild som Geijer målar av Malla inte är att förvånas över eftersom det är en romantisk hyllningsdikt vilket ställer vissa estetiska krav på innehållet.²⁰⁷ Det finns dock ett erkännande av den begränsning Malla — och alla tidens kvinnor — levde med; själens "uttryck nekas" och blommar inom sig själv. Med den heliga elden finns undertoner av den

²⁰⁵ Memoarer III, 94–5.

²⁰⁶ Memoarer II, 273.

²⁰⁷ Holmquist (2000), 149.

självförbrännelse Svensson talar om, även om det är svårt att föreställa sig att Geijer hade detta i åtanke.

I versionen ur Geijers skrifter är de tre sista stroforna utbytta mot en annan:

Lefva, ack, det är att lida!
Ljuft du andas ut din bön.
Gläd dig blomma! Glädje sprida,
Bättre är än vara skön.²⁰⁸

Vandrarrens uppskattning av resedan försvinner i denna version, och fokus ligger istället på att blomman, Malla, ska vara förnöjd med att vara osynlig eftersom hon skapar glädje för andra. Blommans bön om att bli märkt och uppskattad noteras och förbises. I memoarerna från 1823, då Malla har känt sig stundom bortglömd av Geijer, skriver hon själv tre fortsättningsstrofer till Reseda:

Vill se'n närmre blomman skåda,
lutar sig till henne ner,
glad jag ser hans anblick båda
att jag ej är omärkt mer.

Mina tankar honom följa
då han vandrar bort från mig;
fordom van att mig fördölja
sökte jag ändå hans stig.

Nu, se'n han min vän har blifvit,
om han än mig öfverser,
om han glömmet hvad han gifvit,
kan jag icke lefva mer.²⁰⁹

Visserligen kan man i dessa rader välja att bara läsa in den påminnelse om sin existens som Malla hävdar att hon vill förmedla till Geijer. Resultatet av svarsverserna blir att Geijer tonsätter "Reseda" och att den sedan framförs vid ett antal fredagsaftnar,²¹⁰ så de fick avsedd effekt. Det finns dock mer mening att hämta. Stroforna antyder Mallas sorg att det erkännande hon söker inte ges fullt ut; vandrarren har blivit nyfiken på resedans doft, letar upp den och noterar dess existens, men sedan avtar intresset och han vandrar vidare. Medan Geijer i originalversionen har fokuserat på att resedan, efter att den blivit upptäckt, uppskattas även i framtiden, tar Malla fasta på skillnaden mellan den fria vandrarren, och den platsbundna blomman. Det enda sättet för blomman att röra sig från sin bestämda plats hade varit om vandrarren hade plockat den vilket skulle ha gett dikten helt nya implikationer. Genom att

²⁰⁸ Erik Gustaf Geijer, *Samlade skrifter I*, Stockholm: P. A. Nordstedt & Söner 1875, 290.

²⁰⁹ Memoarer III, 95.

²¹⁰ *ibid.*

resedan, Malla, står kvar på sin plats behåller hon sin individualitet och självständighet, men denna självständighet är enormt begränsad av den lilla sfär hon existerar i, och som det inte finns någon möjlighet att utvidga — utom, förstås genom erkännande och uppmärksamhet från vandraren som har obegränsade möjligheter till rörelse och utforskning av sin omgivning. För honom är resedan endast en liten del av sceneriet, och hyllningsdikter åsido går han snart vidare till annat som fascinerar. Smärtan i att anses så obetydlig uttrycker Malla i de sista, något överdramatiska, raderna “om han glömmer hvad han gifvit / kan jag icke lefva mer.”

Ingrid Holmquist spekulerar i *Salongens värld* att det fokus som finns på det privata i salongen, samt den positiva, varma bild av Malla som värdinna som har överlevt till eftervärlden till stor del beror på att de skrivna källor som finns om salongen är författade av kvinnor (främst Thekla Knös, Anna-Lisa Geijer, och Malla själv).²¹¹ Ingen liknande redovisning om salongen finns, skriven av en man. Detta kan tolkas som att salongens halvoffentliga miljö som gav kvinnor möjlighet att synas var en mycket viktigare del av tillvaron för dem, medan det för de deltagande männen inte hade samma betydelse då deras slutgiltiga bekräftelse gavs i den offentliga sfären; salongen var gemytlig sammankomst, men inget egentligen avgörande. Resedan som en metafor för Malla och hennes salong sprider en trevnad i Geijers liv som han uppskattar, men inte lägger någon större vikt vid. Trots de estetiska krav som genren romantisk hyllningsdikt ställer på innehållet är det svårt att läsa “Reseda” utan att reagera på hur den beseglar kvinnans undanskymda plats; särskilt anmärkningsvärt när den riktas till en okonventionell kvinna som Malla.

Det finns ett kort avvikande citat i memoarerna från januari 1825 som tyder på att Geijer trots allt kanske hade en djupare uppfattning av Malla. Under Geijers födelsedagsfirande noterar Malla att han “var mer än vanligt angripen” av champagnen och sedan när de sätter sig för att samtala tillsammans: “Geijer sade åt Malla, att hon hade en mera manlig än kvinnlig karaktär, fattade hennes hand och påstod, att den vore snarare en mans än en kvinnas — denna egentligen icke stora, men tjocka och feta hand liknade dock ej särdeles en karlhand.”²¹² Tyvärr får vi i eftervärlden endast denna mycket korta kommentar från Malla gällande uttalandet. Om man utgår från Christine Battersbys synpunkt att det romantiska geniet var manligt skulle Geijers kommentar onekligen vara en komplimang, men Mallas respons —

²¹¹ Holmquist (2000), 141, 148.

²¹² Memoarer III, 127.

hon är ju inte en man — visar på Geijers blanka oförstående inför henne (och kvinnor i allmänhet). “A woman who created was faced with a double bind: either to surrender her sexuality (becoming not *masculine*, but a surrogate *male*), or to be *feminine* and *female*, and hence to fail to count as a genius.”²¹³ Det är svårt att utläsa om Mallas kommentar helt enkelt är en observation, en protest (att hon vill ses som en kvinna med allt vad det innebär), eller ett vemod att hon inte delar de möjligheter som gör att hon attraheras till geniala män.

Relationsanalys

I sina relationer till Kernell, Lindblad, Atterbom och Geijer intar Malla olika roller, och hennes *habitus* är annorlunda som ett gensvar på den andres *habitus*. Åldern spelar förstås en inte oansenlig roll i fallen Kernell och Lindblad (och till viss del Atterbom), men det symboliska kapital som ålder och erfarenhet medför hade mycket olika effekt för kvinnor och män. Geijer var ett år yngre än Malla, men hon ser trots detta upp till honom som en fadersgestalt och litar på hans omdöme så till den grad att hon under den religiösa krisen frambringad av Geijers hårdhet gentemot hennes “alltför lättvunna gudsförtröstan” vänder sig till prästen och vännen Gustaf Knös som meddelar, om än med humor, att det inte skulle vara illa “om Öfverstinnan komme litet ifrån sin stora tro på Geijer och litet mer till en fastare tro på Frälsaren allena.”²¹⁴ Geijers dragning på Malla måste ha bestått i något annat: ryktbarhet, begåvning, och virilitet (som hon själv berömmar honom för då hon för första gången ser honom tala). Hon själv bringar en annan sorts symboliskt kapital till relationen — ett omhändertagande, och ett forum för Geijer att känna sig sedd. Det är en mycket ojämlig relation, där Malla aldrig kan bli vinna så mycket kapital att de står sida vid sida. Atterbom, åtta år yngre än Malla, är mer utav en vän. Här har Malla mer symboliskt kapital vid relationens begynnande (även om hon ju räknar sin ålder som en nackdel snarare än som en grund för större litterär erfarenhet). Hon är alls inte lika angelägen att vinna Atterboms godkännande som Geijers. Trots att hon börjar uppskatta Atterboms poesi fanns det från början en motvilja gentemot honom som gjorde att Malla inte värderade det symboliska kapital som Atterbom ägde lika högt som Geijers; i salongen var det visserligen oftast de två

²¹³ Battersby (1989), 3.

²¹⁴ Fröberg (1975), 101.

som tillsammans stod i centrum, men det finns en viktig åtskillnad mellan Malla som person i sin relation till Atterbom, och salongens relation till Atterbom i detta fall. Om Mallas olika inställning till de båda i hur deras relationer förlöpte var medveten från hennes sida är det inget som framgår av memoarerna — det finns överhuvudtaget förvånansvärt lite självvrannsakan i de ingående anteckningarna.

I den moderliga relation Malla har med Kernell och Lindblad intar dock Malla sin roll mycket medvetet — endast så kan hon ha en nära relation med de unga männen på ett legitimt sätt. I dessa två fall är det en annan sorts kapital som Malla (och männen) försöker vinna; det rör sig fortfarande om en sorts godkännande, men Mallas erfarenhetsbaserade och ekonomiska kapital väger här tyngre. Trots detta sitter Kernell och Lindblad inne med ett kapital som Malla aldrig kan vinna, sin manlighet och den potential för utövande av sin begåvning som manligheten medför, och det är för att så mycket som möjligt närma sig detta som Malla så enträget söker närhet med dem. Hennes ambition verkar helt enkelt vara att få ta del av den offentliga sfären, det fält där tidens konstnärer förde sin främsta kamp, på det sätt som för henne är möjligt. Med Geijer och senare Atterbom, som båda bär på mycket kulturellt kapital räcker det med vänskap och bekräftelse; hon gör inte anspråk på något mera, då hennes eget kapital som kvinna, hur kapabel hon än må vara, aldrig på allvar kan mätas med deras. Genom Kernell och Lindblad kan hon komma närmare, men det innebär också att hon utmanar det privata fältets regler (salongens och vänskapskretsens regler). Hon har inte den *habitus* som får henne att utmana det romantiska kvinnliga idealet på allvar, men attraheras intellektuellt av sina manliga vänners kapital och *habitus*. I fråga om fält och regler var vänskapskulturen i allmänhet ett experimentellt fält där reglerna som rådde i andra sociala sammanhang utmanades. Det är därför svårt att definiera tydliga regler gällande Mallas relationer till både manliga och kvinnliga vänner; det blir extra tydligt i salongs-kretsen hur varje relation präglas av de två olika *habitus* som möts och hur de interagerar i och med salongsfältet. Med detta i åtanke ska jag undersöka Mallas inställning till kvinnorna i hennes vänskapskrets.

Kvinnlig vänskap

Barndomsvänner

I ungdomen var Mallas närmaste vänner den äldre halvsystemen Gustava (senare gift Wrangel), och Charlotte Posse. Hon uppehöll sin vänskap med dessa två under hela livet, men i memoarerna är det hennes relationer med salongens manliga besökare som får otvetydigt mest plats. Frågan är om Malla sökte något annat av sina kvinnliga vänner än av sina manliga, eller om det var just det att hon sökte något som bara männen kunde erbjuda. I memoarerna från juni 1824 skriver Malla om ett besök från sin syster:

Under promotionen den 12 sutto Gustava och Malla bredvid hvarandra och den senare talade förtroligt med sin käraste syster — men ångrade snart en sådan onödig öppenhjärtighet, som ändå ej rätt uppfattades och bedömdes. Då Malla ej på längre tid råkat Gustava återkom alltid hennes ungdoms illusion om “syster Gustava” — men snart fann hon henne slö, glömsk, utnött, och all den förmåga hon ägde av minne, tankar och deltagande var naturligtvis upptagen av man och barn. Detta var nästan sista gången Malla erfor denna ljufva illusion — den, liksom alla andra jordens fröjder, skulle småningom försvinna.²¹⁵

Den intellektuella stimulans Malla sökte hos sina vänner fanns inte att hämta hos Gustava, vars liv hade tagit en så annorlunda väg än Mallas eget. Det är svårt att tänka sig att Malla skulle läsa upp ett dylikt stycke i ett sällskap där Gustava var närvarande. I salongen kan den dock tänkas att det skulle trycka på deltagarnas särskilda förmåga till “minne, tankar, och deltagande” genom att påpeka att Gustava tappat den. I ett inlägg efter besökarnas avresa den 14:e juni varnar Charlotte Posse Malla för att hennes “tecken i fönstret med Lindblad, ett hvitt papper, blivit bemärkt” (Pappret var ett tecken till Lindblad som vid den tiden bodde tvärs över torget från Malla att han var välkommen att komma och hälsa på).²¹⁶ Malla reflekterar att “hvarken Charlotte Posse eller Gustava kunde *rätt* fatta och förstå Mallas förhållande till Kernell och Lindblad, och gjorde henne ondt därmed,” och “en känsla af förlägenhet och farhåga för människors omdöme blandade sig härefter i den rena oskyldiga glädje hon erfarit af hans vänskap och tillgifvenhet, förbittrade den och gaf åt deras umgänge ett tvång, en

²¹⁵ Memoarer III, 113–4.

²¹⁶ Memoarer III, 114–5.

osäkerhet, som Malla led utaf.”²¹⁷ Tydligt är att barndomsvännernas intåg i äktenskap och moderskap har förtagit den intellektuella samhörighet Malla kände med dem under uppväxten; av en eller annan anledning kan eller vill de inte förstå Mallas annorlunda situation och att den låter henne ta sig friheter som de själva inte skulle kunna drömma om. På ålderdomen, när vänskapskretsen har glesnat, umgås Malla återigen alltmer med Gustava, men det är då under omständigheter helt annorlunda — de är ganska ensamma och isolerade — än de hon upplevde under salongens glansdagar.²¹⁸

Fru Geijer

Bland salongsdeltagarna var Mallas närmaste kvinnliga väninna Anna-Lisa (Alisa) Geijer. Tillsammans ägnade de sig åt den sortens självupplysningsprojekt (både i personlig utveckling och med hänsyn till gruppens utveckling) som Habermas ansåg vara en av de centrala delarna i salongsverksamheten, och Ingrid Holmquist menar att Malla var Alisas allra närmaste vän, baserat på hennes dagbok.²¹⁹ I sin vänskap upplevde de två kvinnorna både trygghet och förtrolighet, och de förde många djupa konversationer om kärlek och äktenskap — den sortens reflekterande konversationer man kan föreställa sig att Malla saknade i umgänget med Gustava. Exempelvis skrev Alisa i ett brev till Malla om sina tankar kring den tidiga perioden i hennes äktenskap med Erik Gustaf Geijer:

Det var ett slags ansvar att känna mig den lyckligaste hustru och mor och vara tacksam därför — och jag orkade ingen af delarne eller rättare illusionens och exaltationens vingar voro klippta — och det varefter mitt längtande älskande hjerta som flicka klappade och led tyckte jag alltid ännu var ett oupphunnid mål och en fävisk fantasie.²²⁰

Alisas desillusion berodde till stor del på hennes upptäckt av Gustaf Geijers passionerade svärmeri med Amalia von Helvig som pågick under tiden de var förlovade.²²¹ I likhet med Mallas reflektioner över Davids oförmåga att relatera till henne på ett intellektuellt plan, kände Alisa att hon endast hade gemenskap med Geijers kropp och inte hans själ, hans innersta väsen, vilken hon föreställde sig tillhörde Amalia von Helvig som hon inte kunde

²¹⁷ Memoarer III, 114.

²¹⁸ Furuland (2001), 166.

²¹⁹ Holmquist (2000), 179.

²²⁰ Anna Lisa Geijer, Brev till Malla Silfverstolpe, 7.1 1836, s. 174–5, Uppsala Universitetsbibliotek (UUB), citerad i Holmquist (2000), 181.

²²¹ Holmquist (2000), 182.

matcha intellektuellt.²²² Ingrid Holmquist menar att Alisa här protesterar mot “det romantiska särartstänkandet, som i första hand ser kvinnan som hustru, mor och älskarinna och inte som individ.”²²³ Hon påpekar också att Geijers fästmansbrev till Alisa håller “en kärleksfull men patriarkal ton, som säger att kvinnan skall stödja och inspirera mannen som käresta och hustru, men inte vara intellektuell.”²²⁴

Med tanke på Malla och Alisas likheter i både erfarenhet och tanke gällande mannens otillräckliga acceptans av kvinnan som individ är det anmärkningsvärt att Malla ändå värderade Gustaf Geijers vänskap över Alisas. Svarsverserna till *Reseda* är ett exempel på Mallas sökande av bekräftelse från Geijer. Ett annat exempel sker i oktober 1824 när Malla har besök av systerdottern Charlotte Wrangel och de båda gästar Geijers: “Malla tyckte sig märka ett litet koketteri af Charlotte i anseende till Geijer — och såg honom så upptagen af sin böjelse för henne, att han glömde Malla — det gjorde henne ondt.”²²⁵ Hon blir nöjd igen när Geijer senare åter ger Malla den uppmärksamhet och välvilja “som Malla dock alltför väl behöfde för att kunna vara glad och nöjd.”²²⁶ I episoden finns ingen tillstymmelse till omtanke för väninnan Alisa, som också är närvarande och sannolikt observerar sin mans omsorger för den mycket yngre Charlotte Wrangel; Malla framstår som mycket självupptagen. I memoarerna från augusti samma år berättar Malla om ett brev hon mottog från Alisa som ålade henne “en orätt i afseende på Lindblad och Jeana Lilljebjörn.”²²⁷ Malla “erkände välmeningen, men fann den barnslig och oförståndig och svarade med sårad känsla, att hon från pojkar och kvinnor vädjade till en *man* för att bedöma hennes uppförande, och bad Anna-Lisa göra Geijer till domare i denna sak.”²²⁸ Mallas avsikt med denna attack på sitt eget kön som mindre kapabelt är svår att avgöra. En tolkning är förstås att hon anser sig själv stå i en intellektuell särklass mer i paritet med salongens män än med deras hustrur. Förutom hennes förkärlek för okonventionella relationer med yngre, begåvade män finns det föga bevis för att hon skulle se sig själv på detta vis. Hon belyser dock sin särställning bland kvinnor redan under sitt giftermål. I memoarerna från februari 1812 står det:

²²² *ibid.*

²²³ Holmquist (2000), 182–3.

²²⁴ Holmquist (2000), 183.

²²⁵ Memoarer III, 122.

²²⁶ *ibid.*

²²⁷ Memoarer III, 121.

²²⁸ *ibid.*

Aldrig hade hon själf fått jollra ordet "mamma" till en öm mor, ingen mamma har vårdat hennes första dagar, intet älskadt barn jollrade det till henne — hon hade icke haft den lyckan att vara dotter och skulle troligen aldrig få den att blifva mor. Och "j'aime" — hade hon någonsin med odelad känsla fått utsäga eller ens tänka detta ljufva ord? Nej, kvinnans både naturligaste och sällaste känslor hade varit henne förnekade: älskarinnans hängifvande kärlek, modershjärtats ömhet och glädje!²²⁹

Dylika tankar skulle naturligtvis bidra till att Malla inte ser sig själf som en otvetydig kvinna fullt ut, och kanske till att hon inte kan eller vill söka riktigt nära relationer med kvinnliga väninnor då hon känner att hon själf inte delar de "naturligaste och sällaste känslor" som förbinder kvinnor med varandra. I vilken grad detta i så fall skulle vara ett medvetet beteende och undvikande är svårt att säga.

Kreativa kvinnor

En väninna vars omdöme Malla lyssnade och litade på var Fredrika Bremer. Bremer var den första att läsa Mallas memoarer och komma med utlåtande om stil och innehåll; generellt sett var hon mycket positivt inställd till projektet, och hon uppmuntrade Malla att fortsätta samtidigt som hon kom med konstruktiv kritik.²³⁰ Bremer föreslog att Malla skulle arbeta om sina memoarer till någon av de två nyare och relativt oprövade genrerna självbekännelser (vilket skulle innebära mer intima tankar och mindre anförande av händelser) eller romanen, där Malla skulle få möjlighet att utforska händelser ur sitt liv med mer poetisk frihet.²³¹ I vissa drag ser man i memoarerna spår av Bremers förslag — bland annat i att Malla-gestalten framträder i tredje person som i en roman, och Holmquist lyfter även fram likheten med en bildningsroman i att läsaren får följa Malla från barndomen till mogen ålder — men Malla är ovillig att utesluta någonting som hon känner att hon minns väl, och resultatet blev "otympligt, men fascinerande."²³² Klara Johanson sammanfattar memoarerna som verk, efter att ha bedyrat att Mallas arbete är en riktig triumf: "Härmed skall icke vara sagt att Malla kunde skriva. Redan på memoarernas första sida snubblar läsaren över denna högst oväntade stötesten: stilens hjälplösa och kantiga tafatthet."²³³ Mallas relation till Fredrika Bremer

²²⁹ Memoarer II, 203.

²³⁰ Holmquist (2000), 204.

²³¹ Holmquist (2000), 204–5.

²³² Holmquist (2000), 206.

²³³ Johanson (1951), 96.

upprätthölls främst genom brevväxling, och blev alltmer spänd i takt med att Bremer började utforska kvinnans självständighet i sina egna romaner. Gunnel Furuland skriver:

Affektioner och förvecklingar som liknade dem som förekom i Mallas egen känslvärld gick det bra att identifiera sig med. Att förespråka en självständig kvinna med möjlighet att utveckla sina talanger, som Almqvist och Fredrika Bremer gjorde, blev ett steg för mycket. Läsningen hade ingen emancipatorisk funktion för Malla utan snarare en terapeutisk.²³⁴

Med Bremer hade alltså Malla svårt att förlika sig på grund av hennes liberala åsikter om kvinnans roll, och med Gustava och Alisa på grund av deras alltför begränsade uppfattning om kvinnans potential.

Det fanns givetvis andra kvinnor som var viktiga för Malla under olika skeden av hennes liv. Thekla Knös bevistade salongen redan som liten flicka, och i de bådas äldre ålder levde de tillsammans i flera år, men deras relation var inte innerlig eller definierande på det vis som Malla högst värdesatte. Amalia von Helvig är ett annat exempel; Malla och hon brevväxlade regelbundet men hon hade sedan länge rest tillbaka till Tyskland när salongen etablerade sig på allvar. Under sin egen Tysklandsresa anmärker Malla att, fast Amalia tar emot henne systerligt, har hon “tusende bekanta, hundra beundrare, men inga egentliga, intima vänner; allt är lösligt, öfvergående, för ögonblicket!”²³⁵ Särskilt intressant med Mallas nya uppfattning om Amalia är att hon anser hennes hjärta hopkrympt av geni: “snillet och konstsinnet afleda den alltför ömma känslan, som hos mig för mycket koncentrerar sig.”²³⁶ Malla uppvisar här den typiskt konservativa (och överväldigande manliga) synpunkten att geni är maskulint. Det är svårt att få denna åsikt att överensstämma med hennes egna litterära ambition, att “få överblick och hålla sig à jour med den växande mängden litteratur inom flera centrala språkområden.”²³⁷ Skillnaden är att det Malla söker är kunskap, och det som enligt henne förminskar Amalias kapacitet för kvinnlighet är hennes skapande — kreativ genialitet är ett manligt attribut.

I resedagboken från Tysklandsresan anför Malla även en del av ett samtal där Bettina von Arnim uttalar sig: “Kärlek vore det enda i världen man kunde kalla *sällhet*, och ändå har man icke nog *geni* att fatta denna sällhet i ögonblicket; ty geni fordras för att hafva nog abandon att vara lycklig och ändå nog sans att känna och betrakta sin lycka och bereda det älskade

²³⁴ Furuland (2001), 164.

²³⁵ Memoarer IV, 25.

²³⁶ Memoarer IV, 37.

²³⁷ Mansén (1993), 49.

föremålets.”²³⁸ Resonemanget påminner sig om diskussionen ovan gällande kvinnliga romantiker som fann sann sublimitet i gemenskapen mellan två människor snarare än i det maskulina egots förverkligande av sig själv. En vidare redogörelse för vad Bettina mer anser om “geni” hade varit mycket intressant, men Malla avslutar snart återgivelsen och reflekterar att: “Hon utförde detta ämne med en metafysisk vidlyftighet, som jag ej kunde följa med. Jag måste anstränga hela min förmåga och uppmärksamhet för att kunna fatta och förstå henne.”²³⁹ Detta illustrerar att Mallas behov av självrannsakan var begränsad — trots att memoarerna innehåller mycket av hennes tankar och reaktioner har hon till synes inget större intresse för stora abstrakta frågor, vilket också delvis förklarar hur hennes åsikter och handlingar kunde vara så åtskiljda i fråga om kvinnlig självständighet.

Habitus möter *habitus* — Analys

Något som redan från början separerade Malla från de kvinnor hon mötte i sin salong var hennes adliga bakgrund. Malla uppfostrades i en aristokratisk miljö, tillbringade tid vid hovet, och fick sannolikt redan från barnsben en stark uppfattning om sin status gentemot borgerskapet under en period då aristokratin var på utgång och borgerskapet på ingång. Memoarerna från hennes första period som änka domineras av kungens kortare och kronprinsens längre vistelse i Uppsala och den glädje och nästan dyrkan hon känner inför Sveriges varande och blivande regent.²⁴⁰ Mallas aristokratiska bakgrund bidrog till hennes initiala motvilja att flytta till det provinsiella Uppsala, men det försvårade troligtvis också hennes möjlighet att relatera till sina kvinnliga väninnor. Van att uppleva sig själv som ståndsmässigt ovanför borgerskapet umgicks hon plötsligt, efter sitt giftermål, i ett borgerligt och akademiskt (och alltså mer meritbaserat än ståndsbaserat) sällskap med kvinnor som hade en helt annan uppfostran och självbild. Mallas *habitus* skiljer sig så mycket från väninnornas, att man skulle kunna hävda att hon befinner sig i ett annat fält, eller åtminstone upplever sig själv som att hon existerar i ett annat fält. Detta är dock till stor del självvalt; det fanns en ansevärd adlig befolkning i Uppsala vid denna tid, men dem trivdes Malla inte med (Grevinnan d'Albedhyll hade hon som nämnt svårt att komma överens med). Hon föredrar

²³⁸ Memoarer IV, 23.

²³⁹ *ibid.*

²⁴⁰ Memoarer III, 8 ff.

den lilla kretsen som hon samtidigt finner otillräcklig och kommenterar när hon tvingas till andra bjudningar: “Om aftnarna måste hon vara ute i de stora tomma sällskaperna, då hon nu kunnat hafva så mycket roligare hemma i den lilla valda kretsen.”²⁴¹ Svårigheten är att hon sökte en innerlighet och närhet som inte var naturligt förekommande i den aristokratiska (traditionsbundna) världen men som aktivt söktes i de borgerliga salongerna, och hon lockades av vänskapskulturen som hon själv aldrig riktigt lyckades bli bekväm med.

Toril Moi menar att kön, liksom klass, borde ses som en del av det allmänna sociala fältet (trots att detta utgör en rejäl förenkling av den verkliga situationen då kön som social faktor är föränderlig och fungerar olika i olika situationer och i kombination med olika *habitus*), eftersom Bourdieu inte tar dessa kategorier i särskilt beaktande.²⁴² Hon påpekar också att det inte finns något separat genus-kapital vid sidan av ett fälts särskilda kapital.²⁴³ För att Bourdieus teorier ska kunna appliceras på Malla och salongen på ett användbart sätt krävs dock en viss modifiering av Mois tolkning. Genus är visserligen en del av salongens fält, men bör också betraktas ur ett intersektionellt perspektiv; genus delar fältet i två mindre fält — ett för kvinnor och ett för män — på samma sätt som kvinnor och män hade en fysisk separation i salongen. Delvis förväntas ju kvinnor och män agera enligt olika regler i salongen, och om spelreglerna är olika är också fälten olika, även om de innefattas i det större sammanhanget som salongen utgör. För det andra tävlar kvinnorna och männen i salongen om olika sorters kapital. Även om det inte finns ett särskilt genuskapital kan olika sorters kapital kopplas starkt till de olika könen. Till exempel fungerade salongen, som tidigare nämnts, för unga kvinnor som ett forum för att göra sig attraktiv för giftermål — ett av de få ställen där de kunde visa upp sig själva och sina färdigheter på ett sätt som ansågs respektabelt, medan männen i salongen inte spelade för denna sortens kapital. För dem var det istället avgörande att få erkännande för sina verk av sina intellektuella jämlingar, att vinna prestige, och i vissa fall att förbättra sina chanser till en framgångsrik karriär genom att odla viktiga kontakter. Kapitalet männen i salongen sökte var alltså starkt kopplat till deras unikt manliga offentliga fält (och liknar mest den sortens prestige Bourdieu talar om i det franska kulturella fältet), medan kvinnornas kapital låg nära den privata sfären.

Som vanligt står Malla här utanför sitt kön. Om man tar henne själv på orden och accepterar att det hon sökte i livet var “kärlek och ära” framgår det hur okonventionell hon är. Ära

²⁴¹ Memoarer III, 103.

²⁴² Moi (1991), 1034–5.

²⁴³ Moi (1991), 1036.

eftersträvas traditionellt sett av män; alltsedan antiken har män försökt göra sig oförglömliga för eftervärlden. Tydligt är att Malla inte söker ära i denna traditionella uppfattning, utan en feminiserad version av uttrycket — ära inom sin vänskapskrets. Hon publicerar endast ett verk under sin livstid (*Månne det går an?*) och tar inte de råd Fredrika Bremer ger henne för att göra memoarerna läsliga för en bredare publik, men hon sukter efter att bli hyllad av de som hon håller av, vilket syns tydligt i hennes anteckningar om Geijer, Kernell, och Lindblad. Ingrid Holmquist påpekar att Malla i sin osäkerhet presenterar “värdinnan och salongen som utsatta för social konkurrens: duger dessa eller kommer sällskapet unga män att favorisera en annan umgängeskrets, är en fråga som hennes text ställer.”²⁴⁴ Trots detta rör det sig inte primärt om en konkurrens med andra salonger, utan om en konkurrens där uppmärksamhet är det kapital hon söker. Malla kombinerar därmed en sorts kapital främst kopplat till den offentliga sfären med den kvinnliga privata sfären. Det går dock inte att jämställa Mallas spel för äro-kapital med männens spel för intellektuellt erkännande i salongen, då både reglerna för att nå kapitalet och beviset för att det har vuxit skiljer sig markant. Vad gäller kärlek verkar Mallas tolkning vara mycket nära hennes uppfattning om vad ära är. I ungdomen var väl målet “kärlek” kopplat till romantiska visualiseringar om ett idealt giftermål men, som har noterats, förblir hennes sökande efter kärlek (samma typ av intellektuella gemenskap som hon saknar i sitt äktenskap) lika stark även senare i livet. Det kapital som Malla spelar om i salongen är alltså ära för ärans skull och kärlek för kärlekens skull, utan siktet inställt på något högre ändamål. Hon har ingen uppfattning om att vinst av dessa kapital skulle leda någonstans — hon är bekväm med sin konservativa världsuppfattning även när hennes handlingar talar emot dem — och kanske är det just därför hon hela tiden känner att hennes vänner inte ger henne det hon önskar. Hon känner sig missförstådd för att hon söker ett symboliskt kapital annorlunda än det som de andra i salongen — både kvinnor och män — söker. Hennes *habitus* är kvinnlig, men den är också annorlunda från exempelvis Alisa Geijers *habitus* på grund av hennes aristokratiska bakgrund, och från Gustava Wrangels på grund av hennes barnlöshet. Givetvis har varje människa en alldeles unik *habitus* — Mallas är inte mer särskild än någon annans — men hennes uppfattade utanförskap blir mer förståeligt om man ser henne ur sett perspektiv och tar i beaktande att hon inte var en i mängden i sin egen salong, utan värdinnan. Rollen må ge henne en del av det hon söker, men hon skildrar ofta “salongslivet som kompensatoriskt, bristfälligt och ovärdigt.”²⁴⁵

²⁴⁴ Holmquist (2000), 124.

²⁴⁵ Holmquist (1990), 52.

En problematisk aspekt av teorin kring fält är också just den inverkan varje persons *habitus* har på fältet. Även om varje persons *habitus* påverkar och påverkas av fältet är inte detta en enkel process, eller ens en process som går att riktigt formulera. Man kan inte låtsas att interaktionen mellan fält och *habitus* kan fungera som Newtons tredje lag²⁴⁶ så att alla aktörer på fältet befinner sig i perfekt samförstånd gällande fältets förutsättningar, kapital och regler. Snarare måste man ta i beaktande att, beroende på en aktörs befintliga kapital har hennes specifika *habitus* olika stor inverkan på fältet där samma kapital står på spel, och även om alla är helt överens om vilket kapital som gäller på fältet kommer det finnas en (ibland ganska stor) diskrepans gällande olika aktörers uppfattning av fältet (eftersom deras egen *habitus* påverkar hur de uppfattar det). När det rör sig om symboliskt kapital, som i Mallas salong, blir situationen än mer försvårad. Inte bara spelar olika delar av gruppen (exempelvis kvinnor och män) om olika sorters kapital utan, som fallet Malla illustrerar, finns det potential för att en individ spelar om en helt unik sorts kapital beroende på hennes *habitus*. Man kan då ifrågasätta huruvida det i komplexa sociala situationer med många aktörer och endast symboliskt kapital går att tala om ett enhetligt fält utan att acceptera att det på en eller annan nivå kan existera diffusa små fält för varje aktör som i olika grad kan sammanfalla med de andra aktörernas fält. Om man tillåter denna modifiering av Bourdieus teori blir det tydligt att Mallas personliga fält i salongen hittar gemensamma nämnare med andras på få, och kanske något oväntade, ställen.

Slutsatser

Bourdies teori om fält, *habitus*, och symboliskt kulturellt kapital har här använts för att erbjuda ett nytt perspektiv på Malla Silfverstolpe, hennes salong (under den tidigare, dynamiska perioden fram till hennes Tysklandsresa) och de relationer hon odlade där. Användningen av Bourdieu som ingångspunkt har hjälpt mig att systematiskt undersöka de strukturer som underbyggde både salongen och Malla, för att belysa hur och varför Mallas okonventionella relationer tedde sig naturliga för henne själv, men onaturliga för många utomstående. I det tidiga 1800-talets kulturella sfär utgjorde Uppsala ett litet, men viktigt och unikt fält. Detta fält var en förutsättning för genomslaget och framgången hos Mallas salong, som var mer sluten och exklusiv än de flesta andra samtida salonger. Även Malla själv, hennes

²⁴⁶ För varje kraft finns en likvärdig motkraft.

bakgrund, personlighet, pretentioner, situation i livet med mera, alltså allting som bidrog till hennes unika *habitus* var viktiga för salongens framgång, och gjorde salongen till det den var, samtidigt som salongsfältet hade ett starkt inflytande på Mallas *habitus* efter att det blev en integrerad del av hennes person. Interaktionen mellan Mallas *habitus* och salongsfältet, samt mellan Mallas *habitus* och de andra salongsdeltagarnas *habitus* (och till viss del salongsfältet och de andra salongsdeltagarnas *habitus*) spelar alla en roll i den dynamik och vänskapskultur som frodades i romantikens Uppsala — en miljö som Malla kände en stark dragning till, men som hon trots allt aldrig anammade på det vis som förväntades av en kvinna, inte ens en kvinna i en så ovanligt självständig position som Malla.

Salongen i sig var till stor del konventionellt strukturerad, med ett tydligt upplägg för kvällen, fokus på litteratur och musik, och olika roller att spela beroende på kön, ålder, och symboliskt kapital. Vårdinnans starka närvaro var det som allra mest särskiljde Malla från andra salongsvärdinnor i samma tid, och hennes roll var också den som var mest obestämd och flytande. Hennes uppfattning om vad hon ville ha i livet — kärlek och ära, vilka för henne närmast sammanflöt till ett och detsamma — var alltför tydlig för att vara realistisk. I sina läsreflektioner kring memoarerna snart efter dessas publikation år 1911, skrev Klara Johanson:

För henne som i djupaste vardagslag bär ett ideal i handen efter vilket hon mäter alla ting och varelor och till varje samkväm medför en ytterst känslig stämningstermometer avlöper ingen dag utan desillusioner, men alltid möta de henne som en nyhet, något oerhört, bittert visserligen men intressant — “Malla förundrade sig”. Sannolikt har Malla aldrig upphört att förundra sig, ty i denna värld var det henne icke bestämt att finna sig till rätta.²⁴⁷

Trots dessa upprepade besvikelser måste ändå sägas att Malla sent tappade hoppet om att hitta sitt ideal, hitta sin plats i världen, och hon sökte den liksom många andra kvinnor under romantiken i den sublimes upplevelsen av samhörighet med andra människor. Denna sublimitet sökte hon främst i relationer med yngre män bland vilka Kernell och Lindblad var mest framträdande. Att inta rollen som mecenat för unga manliga talanger gav Malla en möjlighet att känna sig delaktig i den offentliga sfären, på det kulturella fältet, som hon som kvinna inte hade tillgång till (och som konservativ kvinna i teorin inte ens ville ha tillgång till). Det symboliska kapital som Kernell och Lindblad vann på det offentliga, kulturella fältet fick Malla genom deras uppmärksamheter ta del av i andra hand. Malla sökte alltså tillgång till manliga privilegier, även om hon var ovillig att erkänna detta. Att hennes relationer till

²⁴⁷ Johanson (1951), 97.

dessas män både av samtiden och eftervärlden har tolkats som främst erotiska böjelser innebär inte att det var av främst sexuellt begär Malla drogs till dem, utan av intellektuellt begär. Språket hon hade till hands för att beskriva sina upplevelser var bristfälligt och hon använde därför uttryck som kan tolkas som mer sexuellt laddade än vad jag anser de var ämnade som. Inordnandet av relationerna som mor-son eller syster-bror borde tas på lika stort allvar som passionerade kärleksförklaringar; hela vänskapskulturen gick ut på att utmana de gamla reglerna och hitta nya vägar till starkare gemenskap. Än mer ska man komma ihåg att samma sorts språk också har använts av hennes manliga bekanta utan att för den delen ha tolkats som erotiskt eller sexuellt betingat.

Redan från barnsben såg sig Malla som en tragisk särpling: utanför, annorlunda och ensam. Denna självbild formade en central del av hennes *habitus* och påverkade hennes relationer. Hon hade svårt att relatera till kvinnor med mer konventionellt kvinnliga liv. Detta berodde sannolikt på en kombination av hennes självbild som missförstådd, och hennes ovanliga position som kvinna — moderlös, barnlös och ekonomiskt oberoende. Att hon var ekonomiskt oberoende av män gjorde henne genast till en figur som stod mellan de båda könen, och som en adelskvinna i en självvalt borgerlig miljö stod hon också ut. Hon gjorde anspråk på mer än de flesta kvinnor för att hon kunde, men ansåg sig inte kräva mer än som var rimligt. Det är Mallas många motsägelsefulla drag som gör att hon fortsätter att fascinera och utmana än idag.

Källförteckning

Otryckta källor

Uppsala universitet, institutionen för idé- och lärdomshistoria

Nordström, K., *Melankolin som manligt privilegium: Studier av melankolin i breven från tre romantiska män*, Magisteruppsats framlagd vid Institutionen för idé- och lärdomshistoria, Uppsala Universitet 2008.

Wallin Bergström, C., *Otrogen läsning: Debatter om feminina publiker 1808–1815*, C-uppsats framlagd vid Institutionen för idé- och lärdomshistoria, Uppsala Universitet 2013.

Uppsala Universitetsbibliotek (UUB)

Montgomery-Silfverstolpe, M., *Minnen/Memoarer*, vol. 3, kap. 9, andra & tredje avdelningen 1822–1823, SilfverstolpeMalla 12.

Tryckta källor

Battersby, C., *Gender and Genius*, London: The Women's Press 1989.

Fjelkestam, K., *Det sublimas politik: Emancipatorisk estetik i 1800-talets konstnärsromaner*, Göteborg: Makadam förlag 2010.

Fröberg, P., *Minnen och Bikt: En studie i Malla Montgomery-Silfverstolpes memoarer*, Lund: Svenska Humanistiska Förbundet 1975.

Furuland, G., 'Malla Silfverstolpes läsning 1830–1860: Från Bibeln till romanbiblioteken' i *Personhistorisk Tidskrift* 2001:2, ss. 160–168.

Geijer, E. G., *Samlade skrifter I*, Stockholm: P. A. Nordstedt & Söner 1875.

Goring, P., 'Polite reading: Sentimental fiction and the performance of response' i *The Rhetoric of Sensibility in Eighteenth-century Culture*, Cambridge: Cambridge University Press 2005.

Hamilton Geete, A., *I Solnedgången: Minnen och bilder från Erik Gustaf Geijers senaste lefnadsår*, vol. I–IV, Stockholm: Albert Bonnier 1911.

Holm, B., 'Fem kniviga k:n: Kanon, Kön, Kvalitet, Kritik och Kotterier' i H. Kress (red.), *Litteratur och kjønn i Norden*, Reykjavik: Universitets forlag 1996.

Holmström, M., *Från Goethes Weimar till Geijers Uppsala*, Stockholm: Hugo Gebers Förlag 1934.

Holmquist, I., 'Att söka lyckosalighetens ö: Malla Silfverstolpe och salongskulturen' i E. Adolfsson, B. Ahlmo-Nilsson, m. fl. *Romantikens kvinnor: Studier i det tidiga 1800-talets litteratur*, Johanneshov: Hammarström & Åberg 1990.

Holmquist, I., 'Vänskap och kärlek som projekt i salongskulturen: Om Malla Silfverstolpe och Amalia von Helvig som salongskvinnor och skribenter.' i A. S. Sørensen (red.), *Nordisk Salonkultur: Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780-1850*, Odense: Odense universitetforlag 1998.

Holmquist, I., *Salongens värld: Om text och kön i romantikens salongskultur*, Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion 2000.

Hägerstrand, O., "*JUNTAN*" som realitet och hörsägen: Makt och opinioner kring Uppsala universitet under 1790-talet, Stockholm: Brutus Östlings Symposion 1995.

Johanson, K., 'Malla och hennes värld' i *Det speglade livet: Memoarer från bokrummet* (2:a upplagan), Stockholm: Wahlström & Widstrand 1951.

Johnson, R., 'Introduction' i P. Bourdieu, *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature*, Cambridge: Polity Press 1993.

Klitgaard Povlsen, K., 'Den litterære salons historie og genrer' i A. S. Sørensen (red.), *Nordisk Salonkultur: Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780-1850*, Odense: Odense universitetforlag 1998.

Lindroth, S., *Uppsala Universitet 1477-1977*, Uppsala: Almqvist & Wiksell 1976.

Lundh, H., *Uppsala under de dominerande landshövdingarnas tid: bilder från åren 1786-1862*, Uppsala: Almqvist & Wiksell 1977.

Lönnroth, L. & Delblanc, S., *Den Svenska Litteraturen 1: Från runor till romantik*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag 1999.

Lönnroth, L., Delblanc, S., *Den Svenska Litteraturen 2: Genombrottstiden*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag 1999.

Mansén, E., *Konsten att förgylla vardagen: Thekla Knös och romantikens Uppsala*, Nora: Nya Doxa 1993.

Mansén, E., 'Salongens landskap och artefakter' i A. S. Sørensen (red.), *Nordisk Salonkultur: Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780-1850*, Odense: Odense universitetforlag 1998.

Mellor, A., *Romanticism & Gender*, London: Routledge 1993.

Moi, T., 'Appropriating Bourdieu: Feminist Theory and Pierre Bourdieu's Sociology of Culture' i *New Literary History* Vol. 22, 1991: 4, ss. 1017–1049.

Montgomery-Silfverstolpe, M., *Malla Montgomery-Silfverstolpes memoarer*, M. Grandinson (red.), vol. I—IV, Stockholm: Albert Bonniers Förlag 1914–1920.

Moretti, F., *Atlas of the European Novel 1800–1900*, London: Verso 1998.

Scott Sørensen, A., 'Prolog' i A. S Sørensen (red.), *Nordisk Salonkultur: Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780–1850*, Odense: Odense universitetforlag 1998.

Svensson, C., 'Hysteriska kvinnor och melankoliska män i den svenska romantikens litteratur' i H. Kress (red.), *Litteratur och kjønn i Norden*, Reykjavik: Universitetets forlag 1996.

Söderlund, P., *Romantik och Förnuft: V. F. Palmblads förlag 1810–1830*, Östersund: Gidlunds förlag 2000.

Wischmann, A., 'Salonkultur und weibliche Autorschaft — Eine Untersuchung zu Malla Silfverstolpes Salon in Uppsala', *Tijdschrift voor Skandinavistiek*, Vol. 24 2003: 2, ss. 175–197.

Woodward, I., *Understanding material culture*, London: SAGE publications 2007.

Öhrberg, A., *Samtalets retorik: Belevade kulturer och offentlig kommunikation i svenskt 1700-tal*, Höör: Brutus Östlings Bokförlag Symposion 2014.

Öhrström, E., 'Musikalisk salong i Europa och Norden — en översikt', i A. S. Sørensen (red.), *Nordisk Salonkultur: Et studie i nordiske skønånder og salonmiljøer 1780–1850*, Odense: Odense universitetforlag 1998.